

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร
(Executive Summary)
การศึกษาเพื่อพัฒนานโยบายและกลไก
การส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคม

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 หมวด 5 แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ ส่วนที่ 3 แนวนโยบายด้านการบริหารราชการแผ่นดิน มาตรา 78 ระบุถึงรัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านการบริหารราชการแผ่นดิน (1) บริหารราชการแผ่นดินให้เป็นไปเพื่อการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ และความมั่นคงของประเทศอย่างยั่งยืนโดยต้องส่งเสริมการดำเนินการตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและคำนึงถึงผลประโยชน์ของประเทศชาติในภาพรวมเป็นสำคัญ มาตรา 80 รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านสังคม (1) คุ้มครองและพัฒนาเด็กและเยาวชน สนับสนุนการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษาปฐมวัย ส่งเสริมความเสมอภาคของหญิงและชาย เสริมสร้างและพัฒนาความเป็นปึกแผ่นของสถาบันครอบครัวและชุมชน รวมทั้งต้องสงเคราะห์และจัดสวัสดิการให้แก่ผู้สูงอายุ ผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพและผู้อยู่ในภาวะยากลำบากให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและพึ่งพาตนเองได้ และมาตรา 87 รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน (1) ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น (2) ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจทางการเมือง การวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งการจัดทำบริการสาธารณะ

การพัฒนาประเทศไทยในช่วงห้าทศวรรษที่ผ่านมาสามารถยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น ประชาชนมีบริการทางสังคมและอายุยืนยาวขึ้น ในขณะเดียวกันการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีความซับซ้อนและกระแสโลกาภิวัตน์ที่เข้ามายังประเทศไทยได้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อนวัตกรรมและการดำรงชีวิตของประชาชนและผลกระทบหลายอย่างได้กลายเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม นอกจากนี้การพัฒนาที่ผ่านมาได้อาศัยทรัพยากรธรรมชาติเป็นฐานการผลิตและใช้จนเกินระดับความเหมาะสมทำให้เกิดความเสื่อมโทรมและเป็นข้อจำกัดต่อการพัฒนาเพื่อสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมให้กับประชาชนและประเทศ ซึ่งเป็นเครื่องบ่งชี้ว่าการพัฒนาที่ผ่านมาขาดความสมดุลทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และทรัพยากรธรรมชาติ สถานการณ์ด้านสังคมในเรื่องการพัฒนาที่ผ่านมา แม้จะทำให้คุณภาพชีวิตของคนไทยดีขึ้นความอยู่ดีมีสุขของคนไทยเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่ก็ได้สะท้อนให้เห็นในสังคมที่ส่วนหนึ่งอาจเกิดจากคุณภาพคนซึ่งเป็นปัจจัยหลักของการพัฒนายังมีคุณภาพไม่สอดคล้องกับทิศทางและความต้องการของประเทศ คนไทยยังไม่ได้รับการพัฒนาศักยภาพ ความรู้ทั้ง

ในการพัฒนาประเทศไทยตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) ได้กำหนดวิสัยทัศน์ที่ว่า “สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ด้วยความเสมอภาค เป็นธรรม และมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง” โดยมีเป้าหมายหลักในการพัฒนาคือความอยู่เย็น เป็นสุขและความสงบสุขของสังคมไทยเพิ่มขึ้น และกำหนดแนวทางการพัฒนาของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 โดยมียุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศที่สำคัญในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 คือ ยุทธศาสตร์การสร้างความเป็นธรรมในสังคมเป็นการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมให้ทุกคนในสังคมไทยสามารถจัดการความเสี่ยงและสร้างโอกาสในชีวิตให้แก่ตนเอง การจัดบริการทางสังคมให้ ทุกคนตามสิทธิพึงมีพึงได้ เน้นการสร้างภูมิคุ้มกันระดับปัจเจกและสร้างการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจในการพัฒนาประเทศโดยสร้างโอกาสให้กลุ่มผู้ด้อยโอกาสเข้าถึงบริการทางสังคมอย่าง เท่าเทียมและเป็นธรรม เสริมสร้างความมั่นคงให้คนยากจนมีความพร้อมรับผลกระทบจากวิกฤติต่าง ๆ การเสริมสร้างพลังให้ทุกคนสามารถเพิ่มทางเลือกการใช้ชีวิตในสังคมและสร้างการมีส่วนร่วมในเชิงเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองได้อย่างมีคุณค่าและศักดิ์ศรีโดยเสริมสร้างพลังทางสังคมให้ทุกคนสามารถแสดงออกทางความคิดอย่างอิสระ เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนให้สามารถจัดการปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เสริมสร้างความสัมพันธ์ของคนในสังคมให้แน่นแฟ้นเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันโดยพัฒนาความสัมพันธ์ของกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมให้เข้มแข็ง อนุรักษ์และฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรม ที่ดึกดำบรรพ์ เสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีภายในครอบครัว ชุมชนให้อยู่ร่วมกันฉันท์มิตร สนับสนุนให้ ภาคีพัฒนาทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาลดความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยอย่างมีประสิทธิภาพ โดยส่งเสริมให้ภาคเอกชนเป็นพลังร่วมในการพัฒนาสังคมไทยโดยสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมและร่วมเป็นกลไกพัฒนาชุมชนและสังคม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2553)

จากรายงานการพัฒนาคนของประเทศไทย ปี 2552 ของสำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ ประจำประเทศไทย เปรียบเทียบข้อมูลแล้วเห็นว่า ประเทศไทยมีอัตราส่วนระหว่างรายได้เฉลี่ยของครัวเรือนที่มีรายได้มากที่สุดร้อยละ 20 กับรายได้เฉลี่ยของครัวเรือนที่มีรายได้น้อยที่สุดร้อยละ 20 ปรากฏว่าประเทศไทยมีรายได้แตกต่างเหลื่อมล้ำสูงถึง 12-15 เท่า ขณะที่ประเทศที่เจริญแล้วที่ให้คุณค่ากับความเสมอภาคอย่างประเทศญี่ปุ่น ประเทศกลุ่มสแกนดิเนเวีย ความเหลื่อมล้ำของรายได้ต่างกันแค่ 3-4 เท่า ประเทศในทวีปยุโรปและอเมริกาเหนือ มีความเหลื่อมล้ำของรายได้ต่างกัน 5-8 เท่า แม้แต่ประเทศในกลุ่มเพื่อนบ้านชาติอาเซียน ความเหลื่อมล้ำของรายได้ก็ยังต่ำกว่าไทยมีแค่ 9-11 เท่า

จากสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลกระทบต่อฐานรากของสังคมไทยในปัจจุบันเป็นผลจากความไม่สมดุลทั้งในเชิงโครงสร้างและปัญหาสังคมที่สะสมประกอบกับความขัดแย้งของกลุ่มคนที่มีความรู้ถึงความไม่เท่าเทียมกันในสังคมอันเนื่องมาจากความไม่สมดุลของการพัฒนา แม้รัฐบาลจะมีนโยบายและโครงการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมที่มุ่งให้บริการแก่คนจนด้วยโอกาสเพิ่มมากขึ้น แต่ประชาชนในชนบทห่างไกลทุรกันดารยังคงประสบปัญหาในด้านการขาดโอกาสในการศึกษา ขาดโอกาสในการเข้าถึงแหล่งทุน ขาดแคลนที่ดินทำกิน ขาดข้อมูลข่าวสารและความรู้ในการประกอบอาชีพ ขาดการรวมกลุ่มและการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจทางการเมืองซึ่งเป็นปัญหา ขันพื้นฐานที่ล้วนแต่นำไปสู่ความไม่เสมอภาคทางเศรษฐกิจและสังคม ด้านกลไก และกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติยังคงมีปัญหาเกี่ยวกับความชัดเจนของข้อกฎหมาย ระเบียบปฏิบัติ และความรู้ความเข้าใจของผู้ปฏิบัติงานในทุกระดับทั้งเจ้าหน้าที่ส่วนกลาง ส่วนท้องถิ่น ภาคประชาสังคม และประชาชนทั่วไป ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องเร่ง “ศึกษาสถานการณ์ทางสังคมในประเด็นของสถานการณ์ปัญหาของกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ ทั้งเชิงประเด็นและเชิงพื้นที่ของประเทศไทยและวิเคราะห์สถานการณ์ของสังคมไทยในการพัฒนานโยบายและกลไกการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคมทั้งในระดับมหภาคและระดับจุลภาค” ที่นำไปสู่การปฏิบัติการในการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคมไทยอย่างเป็นสุข

ที่ผ่านมาการพัฒนาภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรและโอกาสการเข้าถึงทรัพยากรและบริการของรัฐบาลนำสู่ปัญหาความขัดแย้งในสังคมและเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศ ผลการพัฒนาเศรษฐกิจทำให้สัดส่วนคนยากจนในประเทศไทยลดลงอย่างต่อเนื่องจากร้อยละ 42.2 หรือ 22.1 ล้านคน ในปี 2531 เหลือร้อยละ 8.5 หรือ 5.4 ล้านคน ในปี 2550 แต่ผลประโยชน์ส่วนใหญ่อยู่ในกลุ่มที่มีโอกาสและรายได้สูงทำให้สัดส่วนรายได้ระหว่างกลุ่มคนรวย ร้อยละ 10 ของประชากรกับกลุ่มคนจนร้อยละ 10 ของประชากร มีความแตกต่างกันถึง 22.8 เท่า ในปี 2552 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ,

การพัฒนาประเทศโดยใช้ชุมชนเป็นเป้าหมายของการพัฒนาซึ่งชุมชนเป็นกลไก ที่มีความสามารถในการบริหารจัดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพชีวิต และเชื่อมโยงกันเป็นสังคมสวัสดิการ พลังของชุมชนสามารถนำพาให้การพัฒนาในทุกมิติก้าวหน้าไปสู่จุดหมายที่ต้องการผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน เกิดเป็นกลุ่มต่าง ๆ เชื่อมโยงเป็นเครือข่ายโยงใยกันทั้งระบบ สร้างความมั่นคงและมั่นคงให้ชุมชนท้องถิ่นเชื่อมโยงกับการพัฒนาภาพรวมไปสู่ทิศทางเดียวกัน ชุมชนที่พึ่งตนเองสามารถบรรเทาปัญหาเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมในระดับท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ จำเป็นที่จะต้อง**“พัฒนาองค์ความรู้และเครื่องมือในการวางรากฐานสู่การขับเคลื่อนนโยบายสังคมและกลไกการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคม”**

ดังนั้น การพัฒนาประเทศในระยะต่อไปจึงต้องหาวิธีการที่มีประสิทธิผลและประสิทธิภาพในการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีแก่คนในสังคมให้สามารถปรับตัวสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงจากภายนอกและภายในประเทศที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วทำให้ชุมชนและสังคมมีระบบต่าง ๆ ที่เข้มแข็งและมีการบริหารจัดการที่ดี สามารถผสมผสานการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างสมดุล

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ได้เห็นความสำคัญในการพัฒนานโยบายและกลไก การส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคมที่นำไปสู่การส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพและความมั่นคงในชีวิตสถาบันครอบครัวและชุมชนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์ทางสังคมในประเด็นของสถานการณ์ปัญหาของกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ ทั้งเชิงประเด็นและเชิงพื้นที่ของประเทศไทยที่สอดคล้องกับภารกิจหลักของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์และวิเคราะห์สถานการณ์ของสังคมไทยในการพัฒนานโยบายและกลไกการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคมทั้งในระดับมหภาคและระดับจุลภาคที่นำไปสู่การปฏิบัติการในการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคมไทยโดยมีวัตถุประสงค์เฉพาะ ดังนี้

1.1 เพื่อศึกษาสถานการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นในสังคมไทยในประเด็นของสถานการณ์ปัญหาของกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ ทั้งเชิงประเด็นและเชิงพื้นที่ทั้ง 4 ภูมิภาคของประเทศไทย

1.2 เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์ของสังคมไทยในการพัฒนานโยบายและกลไกการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคมทั้งระดับมหภาคและระดับจุลภาค

2. เพื่อสร้างและพัฒนาองค์ความรู้และเครื่องมือในการขับเคลื่อนนโยบายสังคม และกลไกการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคมที่อยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน โดยมีวัตถุประสงค์เฉพาะ ดังนี้

2.1 เพื่อศึกษาองค์ความรู้ว่าด้วยการพัฒนาและเครื่องมือในการขับเคลื่อนนโยบายสังคมและกลไกการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคมทั้งในประเทศและต่างประเทศ

2.2 เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ความรู้ในการขับเคลื่อนนโยบายสังคม และกลไกการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคมที่สามารถนำไปสู่การปฏิบัติ ในระดับพื้นที่ได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ของสังคมไทย

2.3 เพื่อค้นหาเครื่องมือในการขับเคลื่อนนโยบายสังคมและกลไกการส่งเสริม ความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคมที่สามารถนำไปสู่การปฏิบัติในระดับพื้นที่ได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ของสังคมไทย

ขอบเขตการดำเนินงาน

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการทบทวนแนวคิด หลักการ ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่จะนำมาใช้ในการศึกษาเพื่อพัฒนานโยบายและกลไกการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคม คณะผู้วิจัยได้ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ ดังนี้

- 1.1 แนวคิดการพัฒนาสังคม
- 1.2 แนวคิดความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคม
- 1.3 แนวคิดตัวชี้วัดการพัฒนา
- 1.4 แนวคิดนโยบายสาธารณะและนโยบายสังคม
- 1.5 แนวคิดกลุ่ม องค์กรชุมชน และเครือข่าย
- 1.6 แนวคิดกลไกทางสังคม
- 1.7 แนวคิดความมั่นคงของมนุษย์

2. ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูล

ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ เป็นบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาในชุมชน ได้แก่ ผู้รู้ และผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งกลุ่มผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ประกอบด้วย ประธานและสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ ในพื้นที่ คนยากจนและผู้ด้อยโอกาส เป็นต้น

3. ขอบเขตด้านพื้นที่

ชุดโครงการวิจัยเรื่องการศึกษาเพื่อพัฒนานโยบายและกลไกการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคม มีรายละเอียดขอบเขตด้านพื้นที่ดังต่อไปนี้

โครงการวิจัยย่อยที่ 1 การศึกษาและวิเคราะห์สถานการณ์ของสังคมไทยเพื่อพัฒนานโยบายและกลไกการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคม

คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการคัดเลือกพื้นที่เพื่อศึกษาเฉพาะกรณีแบบเจาะจงโดยเลือกพื้นที่ชุมชนเป้าหมายอย่างน้อยจำนวน 12 พื้นที่ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลมาสังเคราะห์สรุปเชิงบรรยายและเก็บรวบรวมข้อมูลจากหน่วยงานภาครัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องในบทบาทการพัฒนาในชุมชนเพื่อจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

โครงการวิจัยย่อยที่ 2 การสร้างและพัฒนาองค์ความรู้และเครื่องมือในการวางรากฐานสู่การขับเคลื่อนนโยบายสังคมและกลไกการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคม

คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการคัดเลือกพื้นที่เพื่อศึกษาเฉพาะกรณีแบบเจาะจงโดยเลือกพื้นที่ต้นแบบ (Best Practice) ที่ประสบความสำเร็จอย่างน้อย จำนวน 12 พื้นที่ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลมาสังเคราะห์สรุปเชิงบรรยายและเก็บรวบรวมข้อมูลจากหน่วยงานภาครัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องในบทบาทการพัฒนาเพื่อจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

4. ขอบเขตด้านแนวคิด

ชุดโครงการวิจัยเรื่องการศึกษาเพื่อพัฒนานโยบายและกลไกการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคม มีโครงการวิจัยย่อย 2 โครงการวิจัย มีรายละเอียดขอบเขตด้านแนวคิดดังต่อไปนี้

โครงการวิจัยย่อยที่ 1 การศึกษาและวิเคราะห์สถานการณ์ของสังคมไทยเพื่อพัฒนานโยบายและกลไกการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคม

คณะผู้วิจัยจะศึกษาวิจัย แนวคิด องค์ความรู้เกี่ยวกับความเสมอภาคและความเป็นธรรม และการพัฒนาสังคม การวิเคราะห์และการสังเคราะห์องค์ความรู้ที่มีอยู่ ศึกษาวิจัยสถานการณ์ทางสังคมในรูปข้อมูลสถิติเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพทั้งในลักษณะของสถานการณ์ปัญหาต่าง ๆ สาเหตุของปัญหา สภาพปัญหาและชีวิตความเป็นอยู่ สถานการณ์การย้ายถิ่น และผลกระทบที่เกิดขึ้น นโยบาย และกลไกการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคมทั้งในระดับมหภาคและระดับจุลภาคเพื่อให้ได้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและข้อเสนอแนะเชิงยุทธศาสตร์ ที่สามารถนำไปใช้

โครงการวิจัยย่อยที่ 2 การสร้างและพัฒนาองค์ความรู้และเครื่องมือในการวางรากฐานสู่การขับเคลื่อนนโยบายสังคมและกลไกการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคม

คณะผู้วิจัยจะศึกษาพื้นที่ต้นแบบที่ดี (Best Practice) ในรูปแบบต่าง ๆ ที่เป็นรูปธรรมความสำเร็จของการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคมในการขับเคลื่อนการพัฒนาสังคมไทย อาทิ พหุภาคี อันประกอบด้วย ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม ภาคธุรกิจ และภาคประชาชน กระบวนการจัดทำแผนชุมชนและผลสัมฤทธิ์ของแผนชุมชนที่มีผลต่อการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรม ในการขับเคลื่อนการพัฒนาสังคมไทย การพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนและสตรี รูปแบบของสังคมสวัสดิการ กลุ่ม/องค์กรชุมชน/เครือข่ายในรูปแบบต่าง ๆ ปัจจัย/เงื่อนไขที่ส่งผลต่อความสำเร็จ ตัวชี้วัดการพัฒนา ระดับบุคคล ระดับชุมชน และระดับประเทศทั้งตัวชี้วัดเชิงปริมาณและตัวชี้วัดเชิงคุณภาพ บทบาทของภาครัฐและภาคีการพัฒนาที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคมในการขับเคลื่อน การพัฒนาสังคมทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศให้เป็นองค์ความรู้ในการปฏิบัติงานที่นำไปสู่การส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคม และให้ได้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและข้อเสนอแนะเชิงยุทธศาสตร์ที่สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการขับเคลื่อนการพัฒนาสังคมไทยเพื่อการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคมที่อยู่เย็นเป็นสุข นอกจากนี้ การวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประมวลผล การศึกษาวิจัยเป็นองค์ความรู้ที่นำมาใช้ในการปฏิบัติงานพัฒนาสังคมโดยจัดทำเป็นคู่มือ การปฏิบัติงานเพื่อการขับเคลื่อนนโยบายและกลไกการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคมไทยเพื่อการพัฒนาสังคมที่อยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน

5. ขอบเขตด้านวิธีการ

ชุดโครงการวิจัยเรื่องการศึกษาเพื่อพัฒนานโยบายและกลไกการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคม มีรายละเอียดขอบเขตด้านวิธีการดังต่อไปนี้

คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการโดยใช้การวิเคราะห์ การสังเคราะห์องค์ความรู้ที่ได้จากเอกสารและข้อมูลที่ได้จากการวิจัยภาคสนามในพื้นที่ที่เป็นสถานการณ์จริงในพื้นที่ในลักษณะของสถานการณ์ปัญหาต่าง ๆ สาเหตุของปัญหา สภาพปัญหาและชีวิตความเป็นอยู่ สถานการณ์การย้ายถิ่น และผลกระทบที่เกิดขึ้นนโยบาย และกลไกการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคมทั้งในระดับมหภาคและระดับจุลภาค และต้นแบบที่ดีในรูปแบบต่าง ๆ ที่เป็นรูปธรรมความสำเร็จของการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรม ในสังคมในการขับเคลื่อนการพัฒนาสังคมไทยและ ให้ได้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและข้อเสนอแนะเชิงยุทธศาสตร์ที่สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางใน การ

วิธีดำเนินการวิจัย

ชุดโครงการวิจัยเรื่องการศึกษาเพื่อพัฒนานโยบายและกลไกการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคม มีโครงการวิจัยย่อย 2 โครงการวิจัย ประกอบด้วย

โครงการวิจัยย่อยที่ 1 การศึกษาและวิเคราะห์สถานการณ์ของสังคมไทยเพื่อพัฒนานโยบายและกลไกการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคมซึ่งมีรูปแบบการวิจัยดังนี้

ระยะที่ 1 การสังเคราะห์เอกสารต่าง ๆ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ของสังคมไทยเพื่อพัฒนานโยบายและกลไกการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคมทั้ง ในประเทศและต่างประเทศ โดยใช้วิธีการวิจัยเอกสาร

ระยะที่ 2 การสังเคราะห์ประเด็นสถานการณ์ปัญหาของสังคมไทยจากผู้รู้ (Key Informant) ในวงกว้าง โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก

ระยะที่ 3 การศึกษาสถานการณ์จริงในพื้นที่ทั้งในพื้นที่เขตเมืองและพื้นที่เขตชนบท โดยใช้วิธีการวิจัยภาคสนาม

ระยะที่ 4 การศึกษาและวิเคราะห์สถานการณ์ของสังคมไทยเพื่อให้ได้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและข้อเสนอแนะเชิงยุทธศาสตร์ที่สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนานโยบายและกลไกการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคมในการขับเคลื่อนการพัฒนาสังคมไทยได้ทั้งในระดับมหภาคและระดับจุลภาค โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มย่อย

โครงการวิจัยย่อยที่ 2 การสร้างและพัฒนาองค์ความรู้และเครื่องมือในการวางรากฐานสู่การขับเคลื่อนนโยบายสังคมและกลไกการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคมซึ่งมีรูปแบบการวิจัย ดังนี้

ระยะที่ 1 การสังเคราะห์เอกสารต่าง ๆ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างและพัฒนา องค์ความรู้และเครื่องมือในการวางรากฐานสู่การขับเคลื่อนนโยบายสังคมและกลไกการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคมทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยใช้วิธีการวิจัยเอกสาร

ระยะที่ 2 การศึกษาพื้นที่ต้นแบบที่ประสบความสำเร็จเป็นรูปธรรมที่เชื่อมโยงเป็นเครือข่ายในระดับต่าง ๆ ในพื้นที่ทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยใช้วิธีการวิจัยภาคสนาม

ระยะที่ 3 การกำหนดแนวทางการปฏิบัติงานที่นำไปสู่การส่งเสริมความเสมอภาคและ ความเป็นธรรมในสังคมเพื่อให้ได้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย และข้อเสนอแนะเชิงยุทธศาสตร์ที่สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการขับเคลื่อนการพัฒนาสังคมไทยเพื่อการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคมที่อยู่เย็นเป็นสุข โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มย่อย

แหล่งข้อมูล พื้นที่ และกลุ่มเป้าหมาย

1. แหล่งข้อมูล

แหล่งทุติยภูมิ คือ เอกสารทางวิชาการ หนังสือ บทความ วารสาร และรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและในต่างประเทศประกอบด้วย แนวคิด องค์ความรู้เกี่ยวกับความเสมอภาคและความเป็นธรรม และการพัฒนาสังคม กระบวนการจัดทำแผนชุมชนและผลสัมฤทธิ์ของแผนชุมชนที่มีผลต่อการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในการขับเคลื่อนการพัฒนาสังคมไทยการพัฒนาศักยภาพ ผู้นำชุมชนและสตรี รูปแบบของสังคมสวัสดิการ กลุ่ม/องค์กรชุมชน/เครือข่ายในรูปแบบต่าง ๆ ปัจจัย/เงื่อนไขที่ส่งผลต่อความสำเร็จ ตัวชี้วัดการพัฒนาระดับบุคคล ระดับชุมชน และระดับประเทศ

แหล่งปฐมภูมิ คือ ชุมชน องค์กร กลุ่ม และผู้รู้ที่เกี่ยวข้องทั้งกลุ่มผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ประกอบด้วย ประธานและสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ ในพื้นที่

2. พื้นที่และกลุ่มเป้าหมาย

2.1 โครงการวิจัยย่อยที่ 1 การศึกษาและวิเคราะห์สถานการณ์ของสังคมไทยเพื่อพัฒนา นโยบายและกลไกการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคม

คณะผู้วิจัยคัดเลือกพื้นที่ทำการศึกษาสถานการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นในสังคมไทยในประเด็นของสถานการณ์ปัญหาของกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ ทั้งเชิงประเด็นและเชิงพื้นที่ โดยอาศัยการสุ่มตัวอย่าง ที่ไม่อาศัยความน่าจะเป็นทางสถิติ (Non - Probability Sampling) ด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากพื้นที่กลุ่มเป้าหมาย

2.2 โครงการวิจัยย่อยที่ 2 การสร้างและพัฒนาองค์ความรู้และเครื่องมือในการวางรากฐานสู่การขับเคลื่อนนโยบายสังคมและกลไกการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคม

คณะผู้วิจัยคัดเลือกพื้นที่ต้นแบบ (Best Practice) ที่ประสบความสำเร็จในแต่ละรูปแบบ ที่เป็นรูปธรรมความสำเร็จของการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคมโดยอาศัยการสุ่มตัวอย่างที่ไม่อาศัยความน่าจะเป็นทางสถิติ (Non - Probability Sampling) ด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากพื้นที่กลุ่มเป้าหมาย โดยใช้เกณฑ์ในการคัดเลือกพื้นที่ดังนี้

1) เป็นชุมชนที่ประสบความสำเร็จระยะเวลา 5-10 ปี ขึ้นไปในมิติทางสังคมที่เป็นความสำเร็จเชิงรูปธรรม

2) เป็นชุมชนที่ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม ภาคธุรกิจ และภาคประชาชน

3) เป็นชุมชนที่อาศัยกระบวนการจัดทำแผนชุมชนและผลสัมฤทธิ์ของแผนชุมชนที่มี ผลต่อการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในการขับเคลื่อนการพัฒนาสังคมไทย การพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนและสตรี รูปแบบของสังคมสวัสดิการ กลุ่ม/องค์กรชุมชน/เครือข่ายในรูปแบบต่าง ๆ

2.3 คัดเลือกพื้นที่ที่เลือกเป็นกลุ่มเป้าหมายเพื่อให้ได้กลุ่มเป้าหมายตามจำนวนที่ศึกษาอย่างน้อยจำนวน 24 พื้นที่

2.4 คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลที่มีบทบาททางสังคมในชุมชนที่เป็นตัวแทนในชุมชนที่เป็นผู้รู้ ที่เกี่ยวข้องกับทั้งกลุ่มผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ประกอบด้วย ประธานและสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ ในพื้นที่ แหล่งข้อมูลเพื่อสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 120 คน และสนทนากลุ่มย่อย จำนวน 144 คน

เครื่องมือและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย

1.1 แบบสัมภาษณ์ผู้รู้/ผู้ที่เกี่ยวข้องกับทั้งกลุ่มผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ประกอบด้วย ประธานและสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ ในพื้นที่ ใช้เพื่อเป็นแนวคำถามในการสัมภาษณ์และบันทึกข้อมูลในประเด็นสถานการณ์ปัญหาต่าง ๆ สาเหตุของปัญหา สภาพปัญหา และชีวิต ความเป็นอยู่ สถานการณ์การย้ายถิ่น และผลกระทบที่เกิดขึ้น นโยบายและกลไกการส่งเสริม ความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคมทั้งในระดับมหภาคและระดับจุลภาค

1.2 แบบสัมภาษณ์ผู้รู้/ผู้ที่เกี่ยวข้องกับทั้งกลุ่มผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ประกอบด้วย ประธานและสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ ในพื้นที่ ใช้เพื่อเป็นแนวคำถามในการสัมภาษณ์และบันทึกข้อมูลในประเด็นกระบวนการจัดทำแผนชุมชนและผลสัมฤทธิ์ของแผนชุมชนที่มีผลต่อ การส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในการขับเคลื่อนการพัฒนาสังคมไทย การพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนและสตรี รูปแบบของสังคมสวัสดิการ กลุ่ม/องค์กรชุมชน/เครือข่ายในรูปแบบต่าง ๆ ปัจจัย/เงื่อนไขที่ส่งผลต่อความสำเร็จ ตัวชี้วัดการพัฒนาระดับบุคคล ระดับชุมชน และระดับประเทศ บทบาทของภาครัฐและภาคีการพัฒนาที่เกี่ยวข้อง

1.3 แบบบันทึกการสังเกตชุมชนใช้เพื่อบันทึกข้อมูลจากการสังเกตสภาพชุมชนและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่ปรากฏขึ้นในชุมชน

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

2.1 ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นจากการสังเคราะห์เอกสารทางวิชาการ หนังสือ บทความวารสาร และรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ ประกอบด้วย แนวคิดองค์ความรู้เกี่ยวกับความเสมอภาคและความเป็นธรรม และการพัฒนาสังคม สถานการณ์ของสังคมไทย และพื้นที่ต้นแบบที่ดี (Best Practice) ในรูปแบบต่าง ๆ ที่เป็นรูปธรรมความสำเร็จของการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคมในการขับเคลื่อนการพัฒนาสังคมไทย อาทิ พหุภาคี อันประกอบด้วย ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม ภาคธุรกิจ และภาคประชาชน กระบวนการจัดทำแผนชุมชนและผลสัมฤทธิ์ของแผนชุมชนที่มีผลต่อการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในการขับเคลื่อนการพัฒนาสังคมไทย การพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนและสตรี รูปแบบของสังคมสวัสดิการ กลุ่ม/องค์กรชุมชน/เครือข่ายในรูปแบบต่าง ๆ ปัจจัย/เงื่อนไขที่ส่งผลต่อความสำเร็จ ตัวชี้วัดการพัฒนาระดับบุคคล ระดับชุมชน และระดับประเทศ

2.2 ประสานงานกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อนัดหมายกับพื้นที่ในการลงพื้นที่ภาคสนามในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีการสังเกตในพื้นที่ภาคสนาม การสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนา กลุ่มย่อยกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่ภาคสนามเป็นการวิจัยเชิงลึกสถานการณ์จริงในพื้นที่ทั้งในพื้นที่เขตเมืองและพื้นที่เขตชนบท และพื้นที่ต้นแบบที่ดี (Best Practice) โดยการวิเคราะห์และสังเคราะห์ความสำเร็จที่เป็นรูปธรรมในรูปแบบต่าง ๆ ของพื้นที่เพื่อศึกษาองค์ความรู้ว่าด้วยการพัฒนาและเครื่องมือในการขับเคลื่อนนโยบายสังคมและกลไกส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรม ในสังคมที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้อย่างมีทิศทางและเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนเพื่อนำไปสู่การใช้ประโยชน์ในการปฏิบัติงานพัฒนาสังคม

2.3 ประสานงานกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกและสนทนากลุ่มย่อยเพื่อกำหนดแนวทางการจัดทำนโยบายและและยุทธศาสตร์อันนำไปสู่การกำหนดแนวทาง มาตรการ และกลไกการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคมในการขับเคลื่อนในการป้องกัน แก้ไขปัญหา และพัฒนาสังคมไทยซึ่งสามารถพัฒนานโยบายและ กลไกการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคมทั้งในระดับมหภาคและระดับจุลภาคเป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

การวิเคราะห์ข้อมูลและการนำเสนอข้อมูล

คณะผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและจากภาคสนามและนำมาวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) และวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยอาศัย หลักตรรกะวิเคราะห์ (Logical Analysis) และเชิงเปรียบเทียบโดยการนำข้อมูลที่ได้จากการสังเคราะห์

คณะผู้วิจัยนำข้อค้นพบทั้งสองโครงการวิจัยย่อยมาสังเคราะห์รวมกันที่มีความสอดคล้องกัน และมีความเป็นไปได้ที่สรุปออกมาเป็นแนวทางเพื่อนำไปสู่การสร้างข้อสรุป และนำเสนอในรูปแบบของ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

สรุปผลการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์ทางสังคมในประเด็นของสถานการณ์ปัญหาของกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ ทั้งเชิงประเด็นและเชิงพื้นที่ของประเทศไทยที่สอดคล้องกับภารกิจหลักของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์และวิเคราะห์สถานการณ์ของสังคมไทยในการพัฒนานโยบายและกลไกการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคมทั้งในระดับมหภาคและระดับจุลภาคที่นำไปสู่การปฏิบัติการในการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคมไทย มีข้อค้นพบ ดังนี้

1.1 สถานการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นในสังคมไทยในประเด็นของสถานการณ์ปัญหาของกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ ทั้งเชิงประเด็นและเชิงพื้นที่ทั้ง 4 ภูมิภาคของประเทศไทย ผลปรากฏดังนี้

ผลจากการสังเคราะห์เอกสารต่าง ๆ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ของสังคมไทยเพื่อพัฒนานโยบายและกลไกการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคม พบว่า ประเด็นปัญหาต่าง ๆ ในแต่ละมิติที่ประกอบด้วย มิติด้านสภาพทางกายภาพ มิติด้านการใช้ชีวิตประจำวัน มิติด้านความเป็นอยู่ มิติด้านวิถีชีวิต มิติด้านเศรษฐกิจ มิติด้านสิ่งแวดล้อม และ มิติด้านการเมืองการปกครอง ซึ่งในมิติดังกล่าวทั้งหมดนั้นได้มีความเชื่อมโยงกัน ทำให้เห็นภาพรวมของปัญหาของสังคมไทยในแต่ละมิติของประเด็นต่าง ๆ ในระดับมหภาคและระดับจุลภาคสามารถ สรุปประเด็นปัญหาของสังคมไทยในปัจจุบันที่เป็นปัญหาที่รุนแรงในสังคมไทยเป็นอันดับแรกคือ ปัญหาความยากจน รongลงมา คือ ปัญหาการเข้าถึงทรัพยากร ซึ่งปัญหาทั้งสองประเด็นนั้นเป็นข้อสรุปจากการรวบรวมข้อมูลสถานการณ์ที่เป็นการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งบทความและรายงานทางวิชาการจากแหล่งข้อมูลสำคัญของประเทศไทยที่ได้มีการสรุปรวบรวมไว้ เป็นฐานข้อมูล

ผลจากการสังเคราะห์ประเด็นสถานการณ์ปัญหาของสังคมไทยจากผู้รู้ (Key Informant) ในวงกว้าง พบว่า จากการสรุปประเด็นแนวโน้มส่วนใหญ่ของผู้รู้ (Key Informant) ในวงกว้างมีความคิดเห็นในแต่ละมิติของประเด็นต่าง ๆ ในระดับมหภาคและระดับจุลภาค สามารถสรุปประเด็นปัญหาต่าง ๆ ในแต่ละมิติที่ประกอบด้วย มิติด้านสภาพทางกายภาพ มิติด้านการใช้ชีวิตประจำวัน มิติด้านความเป็นอยู่ มิติด้านวิถีชีวิต มิติด้านเศรษฐกิจ มิติด้านสิ่งแวดล้อม และ มิติด้านการเมืองการปกครอง ซึ่งในมิติดังกล่าวทั้งหมดนั้นได้มีความเชื่อมโยงกัน ทำให้เห็นภาพรวมของปัญหา

ดังนั้น จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องรวมทั้งบทความและรายงานทางวิชาการจากแหล่งข้อมูลสำคัญของประเทศไทย และจากความคิดเห็นของผู้รู้ (Key Informant) ในวงกว้างแต่ละมิติของประเด็นต่าง ๆ ในระดับมหภาคและระดับจุลภาค พบว่า มีความสอดคล้องกันและเป็นไปในทิศทางเดียวกันกล่าวคือ ประเด็นปัญหาของสังคมไทยในปัจจุบันที่เป็นปัญหารุนแรงในสังคมไทยมี 2 ประเด็น กล่าวคือ ปัญหาความยากจน และปัญหาการเข้าถึงทรัพยากร

อย่างไรก็ตามจากประเด็นปัญหาดังกล่าวข้างต้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องหาแนวทางหรือกลไกในการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคมเพื่อเป็นการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมหรือความไม่เท่าเทียมกันของคนในสังคม และเพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้คนในสังคมได้มีโอกาสในความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคมต่อไปในอนาคต

1.2 สถานการณ์ของสังคมไทยในการพัฒนานโยบายและกลไกการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคมทั้งระดับมหภาคและระดับจุลภาคผลปรากฏดังนี้

ผลจากการศึกษาสถานการณ์จริงในพื้นที่ทั้งในพื้นที่เขตเมืองและพื้นที่เขตชนบทพบว่า ข้อค้นพบที่ได้จากการลงพื้นที่ กล่าวคือ

1) ความเชื่อมโยงของสภาพปัญหา

กรณีชุมชนชนบท ทรัพยากรที่ไม่เพียงพอและการขาดแคลนทรัพยากรนำไปสู่การขาดโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรและความยากจน เช่น กรณีขาดโอกาสในที่ดินทำกินส่งผลให้ขาดโอกาสในการทำมาหากิน และประกอบอาชีพ ซึ่งนำไปสู่การมีรายได้ที่จำกัดและความยากจน

กรณีชุมชนเมือง การขาดที่อยู่อาศัยที่มั่นคงถาวร ส่งผลให้ขาดความมั่นคงในชีวิต ขาดโอกาสทางสังคม และถูกกีดกันทางสังคม ซึ่งส่งผลกระทบต่อโอกาสในการเข้าถึงการประกอบอาชีพที่มั่นคง และนำไปสู่เรื่องของความยากจน

การขาดทรัพยากร โดยเฉพาะทรัพยากรในเรื่องของที่ดินทำกินในการประกอบอาชีพ มีการเชื่อมโยงกับปัญหาความยากจนที่เป็นปัญหาหลัก ส่วนการขาดที่อยู่อาศัยในเรื่องของความมั่นคงในชีวิตนำไปสู่ผลทางอ้อมต่อการดำรงชีวิตและคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน

ดังนั้น การสร้างโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรและการสร้างความมั่นคงในชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัจจัยพื้นฐาน ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญที่จะนำไปสู่การลดปัญหาความยากจนและ ลดความเหลื่อมล้ำของสังคมได้

2) การประกอบอาชีพหลัก

ในกรณีของชุมชนเมือง เรื่องของปัญหารายได้ หนี้สินและความเหลื่อมล้ำมีความเชื่อมโยงกัน กล่าวคือ อาชีพที่ไม่มั่นคงแน่นอน ซึ่งเป็นลักษณะของการหาเช้ากินค่ำโดยส่วนใหญ่ กลุ่มผู้ประกอบการในลักษณะนี้จะไม่มีความว่างหรือเวลาส่วนเกินที่เหลือเพื่อการประกอบอาชีพอื่นได้ ซึ่งส่งผลให้กลุ่มคนเหล่านี้เกิดสภาวะการต่อสู้ดิ้นรนในการดำรงชีพจากการมีรายได้ที่จำกัด แต่ในขณะที่การดำรงวิถีชีวิตในเขตเมืองมีค่าใช้จ่ายที่ค่อนข้างสูง รวมถึงค่าครองชีพที่สูงกว่าในชุมชนชนบท ดังนั้นกลุ่มคนเหล่านี้จึงมีรายได้ที่จำกัด แต่ในขณะเดียวกันก็มีหนี้สินที่ตามมาสูงโดยอยู่บนพื้นฐานของความไม่มั่นคงในการประกอบอาชีพที่ไม่แน่นอน

ส่วนชุมชนชนบท เนื่องจากการจำกัดในเรื่องของโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากร ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการเข้าถึงแหล่งทุน สิทธิที่ดินทำกิน และมีปัจจัยที่แปรปรวนซึ่งก็คือเรื่องของภัยธรรมชาติ ซึ่งทำให้ไม่สามารถควบคุมในเรื่องของรายได้ที่แน่นอนได้ ในขณะเดียวกันความไม่แน่นอนในประเด็นต่าง ๆ เหล่านี้ ก็อาจนำไปสู่การก่อหนี้สินในการประกอบอาชีพที่ตามมา

เพราะฉะนั้นมิติของความยากจน ความเหลื่อมล้ำ และการขาดแคลนทรัพยากร ในที่นี้จึงมิได้หมายความว่าถึงมิติความยากจนตามมาตรฐาน ก็คือ การผ่านเส้นความยากจน แต่เป็นมิติความยากจนตามสภาพความเป็นจริงก็คือมีรายได้แต่มีภาวะหนี้สินที่เกินกำลังความสามารถบนพื้นฐานของความไม่มั่นคงในชีวิต

ดังนั้นในการแก้ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้จะต้องมุ่งเน้นไปที่การเพิ่มโอกาสและการเข้าถึงทรัพยากรเพื่อให้เกิดความมั่นคง

การขาดแคลนทรัพยากรที่เกิดขึ้นเป็นปัญหาที่วนซ้ำ ไม่มีทรัพยากรจนไม่สามารถหาทรัพยากรมาเป็นของตนเองได้ การขาดแคลนทรัพยากร ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียม ความด้อยโอกาส นำไปสู่ความสามารถที่ต่ำในการที่จะไปหาทรัพยากรได้อีกเช่นเดียวกัน และในขณะเดียวกันนอกจากลักษณะของปัญหาที่วนซ้ำ ก็ยังมีประเด็นในเชิงกฎหมายที่เกี่ยวข้องซึ่งทำให้เกิดปัญหาซ้ำซ้อนลงไปอีก เช่น การเข้าถึงที่ดินในบางครั้งที่ดินก็เป็นปัญหาทับซ้อนในเชิงกฎหมายที่กรรมสิทธิ์ทับที่ดินทำกิน และในเรื่องของการบริหารจัดการ สิทธิที่ดินโดยชุมชนเองไม่สามารถที่จะดำเนินการได้เพราะติดขัดในเรื่องของข้อกฎหมาย ถึงแม้จะมีโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรได้ก็ตาม หรือ ในกรณีของที่อยู่อาศัยซึ่งอยู่ในที่ดินของหน่วยงานรัฐซึ่งมีข้อติดขัดทางกฎหมายซึ่งไม่สามารถทำการตกลงกันได้ในการใช้ประโยชน์ร่วมกัน

3) ความพยายามในการหาทางออกของปัญหา

จากภาวะความขาดแคลน การขาดโอกาสในการเข้าถึง และนำไปสู่ความยากจน ทำให้ชุมชนเกิดความอ่อนแอ และอ่อนด้อยในการคิดแก้ไขปัญหาของชุมชน ซึ่งในชุมชนจำนวนหนึ่งก็ไม่สามารถที่จะรวมตัวกันเพื่อนำไปสู่การขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาของชุมชนได้ ชี้

ดังนั้นการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ส่วนหนึ่งอาจต้องอาศัยปัจจัยจากภายนอก แต่ส่วนหนึ่งที่สำคัญต้องอาศัยพลังการขับเคลื่อน และความร่วมมือของคนในชุมชนเองบนพื้นฐานของการคิดพึ่งตนเองก่อน

4) ความคาดหวังในอนาคตของชุมชน

ความต้องการของชุมชนแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ ชุมชนเมืองต้องการ ที่อยู่อาศัย การเข้าถึงโอกาสในการประกอบอาชีพที่มั่นคง และสวัสดิการ ในขณะที่ชุมชนชนบทที่มีเวลาส่วนเกินที่เหลือความต้องการจึงมีลักษณะที่แตกต่างกันออกไป

แต่สิ่งที่มีร่วมกัน คือ สวัสดิการ โอกาสในการเข้าถึงแหล่งทุน สิ่งที่แตกต่างกัน คือ การเข้าถึงทรัพยากรในการดำรงชีพ และการเข้าถึงทรัพยากรในการทำมาหากิน ทั้งนี้ จะต้องอยู่บนพื้นฐานของรัฐเป็นกลไกที่สำคัญในการจัดการสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ ซึ่งการจัดการในประเด็นต่าง ๆ เหล่านี้ มิได้เป็นการจัดการในเชิงประเด็นปัญหาเพียงอย่างเดียว แต่เป็นการจัดการเพื่อการสร้างโอกาส

ความต้องการตามประเด็นต่าง ๆ ทั้งหมด อาจจะต้องพิจารณาถึงนโยบายของรัฐ ที่ผ่านมาซึ่งจะสามารถตอบสนองปัญหาของชุมชนได้ โดยส่วนใหญ่ นโยบายของรัฐที่ผ่านมาจะอยู่บนพื้นฐานของเรื่องที่สำคัญ คือ เรื่องของการสร้างระบบการเงิน ระบบกองทุนต่าง ๆ ที่จะมาสนับสนุน ซึ่งส่วนหนึ่งจะมาจากการสนับสนุนจากภาครัฐ และอีกส่วนหนึ่งมาจากการจัดการโดยชุมชนเอง หรือการสร้างระบบเงินกองทุนต่าง ๆ โดยชุมชนเอง แต่อย่างไรก็ตามความสามารถของชุมชนมีจำกัด เนื่องจากความยากจน โอกาส และความอ่อนด้อยต่าง ๆ ที่มี เพราะฉะนั้นชุมชนในลักษณะนี้รัฐอาจจะต้องตั้งต้นสนับสนุนในเรื่องของงบประมาณมากกว่าชุมชนที่มีความเข้มแข็งและพึ่งพาตัวเองได้

นอกจากการจัดการในเรื่องของทรัพยากร การจัดการในเรื่องของงบประมาณ การสร้างโอกาสให้กับชุมชน สิ่งที่รัฐต้องทำควบคู่กันไปเพื่อให้ชุมชนสามารถเดินต่อไปได้โดยลดการพึ่งพาหลง ก็คือ การสร้างความสามารถในการพึ่งพาตนเองโดยการสร้างเสริมศักยภาพของคนในชุมชน ให้มีความสามารถทั้งในแง่ของการประกอบอาชีพ ทักษะการใช้ชีวิต การบริหารจัดการทรัพยากร ร่วมกัน การสร้างการมีส่วนร่วมและกระบวนการเรียนรู้ให้เกิดศักยภาพจากภายในชุมชนโดยอาศัยพื้นฐานที่สำคัญ ก็คือ การใช้แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นฐาน หรือ เครื่องมือในการสอดแทรกการพัฒนาอย่างยั่งยืน

5) ข้อเสนอที่มีต่อรัฐ

ในการจัดการเรื่องต่าง ๆ เหล่านี้ รัฐจะต้องมีการกำหนดบทบาทให้ชัดเจนในการเข้าไปช่วยเหลือและให้การสนับสนุนชุมชน ซึ่งอาจจะมีบทบาทน้อยแตกต่างกันออกไปตามขีดความสามารถของชุมชนในการพึ่งพาตนเอง เช่น ชุมชนที่มีความสามารถสูงรัฐอาจจะเข้าไปทำหน้าที่ในการหนุนเสริม ในขณะที่ชุมชนที่มีความอ่อนแอรัฐจะต้องเข้าไปเป็นพี่เลี้ยงในการดำเนินการและให้การสนับสนุนในเรื่องของทรัพยากรและงบประมาณเป็นหลัก อย่างไรก็ตาม การจะทำงานร่วมกับชุมชนเพื่อให้เกิดการเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง และเกิดการแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ รัฐจะต้องมีการกำหนดทิศทางและแนวทางอย่างชัดเจนซึ่งอาจจะอยู่ในรูปแบบของนโยบายระยะยาว หรือ ยุทธศาสตร์ที่เป็นแม่บทในการดำเนินการโดยในการนำนโยบายไปปฏิบัติ หรือ การขับเคลื่อนซึ่งเป็นไปตามยุทธศาสตร์ หรือ แผนแม่บทดังกล่าวจะต้องอาศัยการทำงานแบบบูรณาการโดย มีหน่วยงานเจ้าภาพหลัก หน่วยงานสนับสนุน และหน่วยงานที่เป็นกลไกประสานเพื่อให้เกิดการใช้ทรัพยากร และการดำเนินการที่เป็นประโยชน์แก่ชุมชนอย่างแท้จริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการดำเนินการจะต้องเป็นไปอย่างต่อเนื่อง และไม่ได้เน้นที่ภารกิจของหน่วยงาน แต่มุ่งเน้นที่ประโยชน์ของชุมชนและความต้องการของผู้รับผลของนโยบายนั้นเป็นหลัก

2. เพื่อสร้างและพัฒนาองค์ความรู้และเครื่องมือในการขับเคลื่อนนโยบายสังคมและกลไกการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคมที่อยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน มีข้อค้นพบดังนี้

2.1 องค์ความรู้ว่าด้วยการพัฒนาและเครื่องมือในการขับเคลื่อนนโยบายสังคมและกลไกการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคมทั้งในประเทศและต่างประเทศผลปรากฏดังนี้

ผลจากการสังเคราะห์เอกสารต่าง ๆ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างและพัฒนาองค์ความรู้และเครื่องมือในการวางรากฐานสู่การขับเคลื่อนนโยบายสังคมและกลไกการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคมทั้งในประเทศและต่างประเทศพบว่า

องค์ความรู้ว่าด้วยการพัฒนาและเครื่องมือในการขับเคลื่อนนโยบายสังคมและกลไกการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคมในประเทศ คือ องค์ความรู้เกี่ยวกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง แผนชุมชน การแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยผู้มีรายได้น้อย การจัดการทรัพยากรที่ดิน การจัดสวัสดิการชุมชน และการพัฒนากองทุนภายในชุมชน ซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่สำคัญที่จะเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนนโยบายสังคมและกลไกการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคมที่สามารถนำไปใช้ปฏิบัติงานในระดับพื้นที่ที่จะเข้าไปแก้ไขปัญหาความยากจน และแก้ไขปัญหาการเข้าถึงทรัพยากร

สำหรับองค์ความรู้ว่าด้วยการพัฒนาและเครื่องมือในการขับเคลื่อนนโยบายสังคมและกลไกการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคมต่างประเทศ คือ ระบบความ

2.2 องค์ความรู้ว่าด้วยการพัฒนาและเครื่องมือในการขับเคลื่อนนโยบายสังคมและกลไกการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคมที่สามารถนำไปสู่การปฏิบัติในระดับพื้นที่ได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ของสังคมไทยผลปรากฏดังนี้

ผลจากการศึกษาพื้นที่ต้นแบบที่ประสบความสำเร็จเป็นรูปธรรมที่เชื่อมโยงเป็นเครือข่ายในระดับต่าง ๆ ในพื้นที่ทั้งในประเทศและต่างประเทศ พบว่า ข้อค้นพบที่ได้จากการลงพื้นที่กล่าวคือ

1) สภาพปัญหาก่อนการดำเนินการแก้ไข

จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์พื้นที่ชุมชนต้นแบบ พบว่า สภาพปัญหาของชุมชนต้นแบบก่อนที่จะมีการดำเนินการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ เหล่านั้น สภาพปัญหามีลักษณะที่คล้ายคลึงกับสภาพปัญหาของพื้นที่สถานการณ์ ก็คือ การประสบกับปัญหาที่ผูกโยงในเรื่องของการขาดแคลนทรัพยากร การขาดความมั่นคงในการดำรงชีวิต ซึ่งสภาพปัญหาเหล่านี้ได้นำไปสู่ปัญหาของความยากจนและบ่งชี้ถึงความไม่เสมอภาคและความไม่เป็นธรรมในสังคม รวมทั้งสาเหตุของปัญหาก็มีลักษณะที่คล้ายคลึงกันด้วย คือ การวนซ้ำ ในเรื่องการเป็นหนี้สินจากความไม่มั่นคงในการประกอบอาชีพ และการขาดที่อยู่อาศัยถาวร การขาดโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากร

2) ความพยายามในการหาทางออกของปัญหา

จากวงจรสภาพปัญหาที่มีการวนซ้ำ มีจุดเริ่มต้นที่สำคัญในการแก้ไขปัญหาคือผู้นำ การรวมกลุ่มกันระหว่างคนที่ประสบปัญหาร่วมกันในชุมชน โดยการตระหนักถึงปัญหาที่มีร่วมกันบนพื้นฐานของการใช้ข้อมูลที่มีอยู่และต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้นซึ่งเกิดขึ้นโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ในการสื่อสารการพูดคุย หรือ การรวมกลุ่ม หรือการจัดเวทีสาธารณะร่วมกัน สิ่งที่ได้กล่าวมาทั้งหมดแสดงให้เห็นว่าการเริ่มต้นการแก้ปัญหาเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นจาก คนภายในชุมชนบนพื้นฐานของความตระหนักและต้องการที่จะแก้ปัญหาด้วยการพึ่งพาตนเองก่อน

3) หลักคิดที่สำคัญในการแก้ไขปัญหของชุมชน

สำหรับการดำเนินการแก้ไขปัญหของชุมชนต้นแบบ หากพิจารณาจะพบว่า หลักคิดที่สำคัญที่นำมาใช้ในการดำเนินการแก้ไขปัญหามีหลักคิดสำคัญ 2 ประการ ดังนี้

ประการแรก พลังในการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหของชุมชนเกิดจากกระบวนการ มีส่วนร่วมในการพัฒนาไม่ว่าจะเป็นการวางแผน การดำเนินการ การจัดการตามแผน

ประการที่สอง การกำหนดเป้าหมายของชุมชนจะต้องเกิดจากสภาพความเป็นจริงซึ่งได้มาจากการทบทวนตนเอง วิเคราะห์ตนเอง วิเคราะห์ศักยภาพภายในที่มี เช่น ทรัพยากร และภูมิปัญญา พร้อมทั้งนำสิ่งเหล่านั้นมาหาช่องทางและโอกาสเพื่อสร้างประโยชน์ให้แก่ชุมชนในฐานะที่ชุมชนเป็นเจ้าของทรัพยากรและกำหนดวิถีชีวิตของตนเอง

ในการดำเนินการแก้ไขปัญหตามหลักคิดที่ได้กล่าวข้างต้น แต่ละชุมชนต้นแบบจะมีการดำเนินการจัดทำแผนชุมชนที่ใช้เป็นเครื่องมือแนวทางในการดำเนินการแก้ไขปัญาและพัฒนาชุมชนซึ่งถือได้ว่าเป็นเครื่องมือตั้งต้นในการเริ่มต้นการแก้ไขปัญาและการพัฒนา ซึ่งการจัดทำ แผนชุมชนมีกระบวนการและองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ การสำรวจและเก็บรวบรวมข้อมูลร่วมกัน การทบทวนข้อมูลและวิเคราะห์ปัญหา การจัดเวทีสาธารณะ และกระบวนการเรียนรู้ การวิเคราะห์ หาจุดยืนและการกำหนดเป้าหมายในการแก้ไขปัญา การจัดลำดับความสำคัญของปัญหา การจัดทำแนวทางและโครงการในการแก้ไขปัญา การจัดหาแหล่งงบประมาณ และการดำเนินการแก้ไขปัญาโดยอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมและการพึ่งพาตนเองภายในชุมชนเป็นหลัก ซึ่งปัจจัยที่สำคัญใน การจัดทำแผนชุมชน ก็คือ การสร้างการรับรู้และการไหลเวียนของข้อมูลร่วมกันซึ่งอาจอยู่ในรูปแบบของการจัดเวทีสาธารณะ การทำประชาคม หรือการปรึกษาหารืออย่างไม่เป็นทางการ

อย่างไรก็ดี แผนดังกล่าวอาจมีบางส่วนที่มีความเชื่อมโยงระหว่างแผนชุมชนกับแผนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้าด้วยกัน นอกจากแผนชุมชนจะเป็นเครื่องมือแนวทางที่สำคัญในการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญาของชุมชน ชุมชนจะต้องอาศัยการบูรณาการจากภาคส่วนต่าง ๆ ในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้นำชุมชน กลุ่ม องค์กรต่าง ๆ ในชุมชน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามาเป็นภาคีในลักษณะของหุ้นส่วนในการพัฒนา ทั้งนี้เพื่อให้เกิดพลังและการยอมรับการพัฒนาาร่วมกันภายใต้การกำหนดทิศทางของแผนชุมชน

4) กิจกรรมที่สำคัญ

ในการดำเนินการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญาชุมชนต้องอาศัยการสร้างกิจกรรมในลักษณะของชุดกิจกรรมต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับความต้องการ วิถีชีวิต ทรัพยากรของชุมชนซึ่งกิจกรรม ที่สำคัญ ได้แก่

กิจกรรมเพื่อสร้างอาชีพในรูปแบบของการจัดตั้งกลุ่มอาชีพต่าง ๆ

กิจกรรมในเรื่องของการเข้าถึงแหล่งทุนในการประกอบอาชีพของกลุ่มต่าง ๆ

ในรูปแบบของการออมทรัพย์เพื่อการผลิต ซึ่งรูปแบบของกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้อาจพัฒนาไปในรูปแบบของกองทุน หรืออาจพัฒนาไปสู่การเป็นธนาคารชุมชนได้

ระบบสวัสดิการชุมชนซึ่งเกิดจากการระดมทุนของคนในชุมชนร่วมกันในการจัดระบบการออม และระบบบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการที่มีความจำเป็นในการดำรงชีวิตและใช้เป็นหลักประกันความมั่นคงในชีวิตพื้นฐาน การเสริมสร้างความมั่นคงในการดำรงชีวิต

การพัฒนาระบบองค์กรชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การจัดตั้งองค์กรชุมชน หรือ การจัดตั้งกลุ่ม เครือข่ายการทำงานในรายประเด็นต่าง ๆ

การสร้างระบบการเรียนรู้ในชุมชน โดยใช้ชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้ในรูปแบบของศูนย์การศึกษา และศูนย์การเรียนรู้ต่าง ๆ เพื่อใช้ในการเรียนรู้กันเองภายในชุมชน และเพื่อชุมชนอื่นด้วย

การจัดการทรัพยากรซึ่งจะเป็นการดำเนินกิจกรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและที่ดินทำกินในกรณีที่ชุมชนมีปัญหาหลักในเรื่องของการขาดที่ดินทำกินจะมีกลไกและกิจกรรมต่าง ๆ ที่สนับสนุนเกิดขึ้นเพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด และธำรงรักษาทรัพยากรเหล่านั้นไว้ให้และคงอยู่ต่อไป

ในกรณีพื้นที่ที่มีปัญหาในเรื่องของที่อยู่อาศัยจะมีกิจกรรมที่สำคัญ คือ การพัฒนาความมั่นคงในที่อยู่อาศัยซึ่งก็จะอาศัยกลไกในการสนับสนุนจากภาครัฐในเรื่องของบ้านมั่นคง

5) ความสำเร็จของชุมชน

ความสำเร็จของชุมชนต้นแบบโดยส่วนใหญ่จะปรากฏให้เห็นในรูปของการมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของคนในชุมชนที่มีความแตกต่างไปจากสภาพอดีตก่อนที่จะมีการพัฒนา ซึ่งภาพสะท้อน ที่ปรากฏให้เห็นได้เด่นชัด ก็คือ การมีความมั่นคงในการประกอบอาชีพ และมีรายได้ที่แน่นอน บนฐานของการจัดสรรการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติร่วมกัน และชุมชนมีความเข้มแข็ง มีเครือข่ายทางสังคม รวมทั้งคนในชุมชนมีชีวิตที่มั่นคง มีคุณภาพชีวิตที่ดีบนพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนชุมชนอย่างต่อเนื่อง

ในภาพรวมความสำเร็จของชุมชนดังกล่าวมีปัจจัยที่สนับสนุนความสำเร็จที่สำคัญ มีดังนี้

- 5.1) ผู้นำ และการมีส่วนร่วมบนพื้นฐานของความสามัคคีและความสมัครใจ
- 5.2) กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในการพัฒนาโดยการเปิดการรับรู้สิ่งใหม่
- 5.3) การทำงานร่วมกันบนพื้นฐานของความเสียสละ การแบ่งปันและการสร้างการยอมรับและการให้เกียรติซึ่งกันและกัน เพื่อให้เกิดเครือข่ายและการประสานพลังในการทำงานร่วมกัน

5.4) การรู้จักประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาและทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาต่อยอดเพื่อการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับชุมชน

6) การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก

การหนุนเสริมจากหน่วยงานภายนอกถือเป็นปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ที่สนับสนุนความสำเร็จซึ่งหน่วยงานภายนอกที่มีความสำคัญ ก็คือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเนื่องจากเป็นองค์กรที่มีความใกล้ชิดกับชุมชน และหน่วยงานในระดับภูมิภาคอื่น ๆ ที่อยู่ในพื้นที่ รวมทั้งองค์กรที่เป็นสถาบันการเงินที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับการพัฒนาในระดับชุมชนที่เข้าไปทำการหนุนเสริม ซึ่งการสนับสนุนที่สำคัญ ก็คือ การสนับสนุนองค์ความรู้ทางวิชาการ และอาจรวมทั้งในเรื่องของเทคนิคต่าง ๆ การสนับสนุนงบประมาณ และวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ เป็นการสนับสนุนที่อาจเกิดขึ้นในระยะตั้งต้นเท่านั้น ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงความสามารถในการพึ่งพาตนเองของชุมชนเป็นสำคัญ

7) นโยบายของภาครัฐที่หนุนเสริมการแก้ไขปัญหาของชุมชน

ในการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาของชุมชน นโยบายของภาครัฐที่มีความสำคัญในการหนุนเสริมการแก้ไขปัญหาของชุมชนสามารถจำแนกได้ 2 ประการ คือ

ประการที่แรก นโยบายที่เกี่ยวข้องกับการสร้างโอกาสในการเข้าถึงแหล่งทุน และทรัพยากรในรูปแบบต่าง ๆ กล่าวคือ การเข้าถึงแหล่งทุนในระดับชุมชน เช่น นโยบายกองทุนหมู่บ้าน นโยบายพัฒนาศักยภาพหมู่บ้านและชุมชน (SML) นโยบายการเข้าถึงโอกาสในการสร้างความมั่นคงในการดำรงชีวิต เช่น โครงการบ้านมั่นคง

ประการที่สอง นโยบายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาและเสริมสร้างความเป็นอยู่ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง เช่น นโยบายพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (พพพ.)

นโยบายทั้งสองส่วนดังกล่าวเป็นการเสริมและเติมเต็มศักยภาพให้กับชุมชนมากยิ่งขึ้น แต่ทั้งนี้จะต้องอาศัยพื้นฐานเดิมที่ชุมชนมีอยู่ด้วย กล่าวคือ การเติมทรัพยากรและการเข้าถึงโอกาสในเรื่องของงบประมาณสามารถทำให้ชุมชนมีโอกาสนในการขยายทุน หรือ ทรัพยากรในการดำเนินภารกิจการแก้ไขปัญหาและทำให้เกิดความหลากหลายในการแก้ไขปัญหาได้มากยิ่งขึ้น ในขณะเดียวกัน การพัฒนาชุมชนโดยการใช้แนวคิดหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาสนับสนุนเป็นการทำให้ชุมชนได้มีกรอบในการดำเนินการแก้ไขปัญหาที่อยู่บนพื้นฐานของความพอเพียง

8) ความคาดหวังในอนาคตของชุมชน

ชุมชนต้นแบบโดยส่วนใหญ่มีเป้าหมายและความคาดหวังในการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่องโดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาชุมชนที่จะก้าวต่อไปในอนาคตมุ่งเน้นที่การพัฒนาให้คนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสุขและมีความมั่นคงในชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเป็นชุมชนที่มีความสามารถในการพึ่งตนเองได้บนพื้นฐานของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและอาศัยความสามารถของชุมชนเป็นฐานในการต่อยอดให้เกิดความยั่งยืนในระยะยาว

อย่างไรก็ตาม ภาครัฐควรต้องเข้ามาสนับสนุนในฐานะการเป็นหุ้นส่วนในการพัฒนาร่วมกับชุมชน โดยรัฐควรมีบทบาทการทำงานในเชิงรุกและบูรณาการ โดยให้การหนุนเสริม

บทบาทของภาครัฐที่สำคัญจะเป็นการเข้ามาทบทวน ปรับปรุงข้อกำหนด โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เกี่ยวข้องกับการจัดสรรทรัพยากรที่สำคัญซึ่งได้แก่ ที่ดิน ซึ่งหมายความว่ารวมถึงที่ดินทำกินและที่ดินเพื่อการอยู่อาศัย และอาจจะต้องมีการทบทวนในเรื่องของการประกาศเขตพื้นที่วิธีการใช้ประโยชน์ และการให้สิทธิแก่ชุมชนในการบริหารจัดการบนพื้นฐานของการรักษาทรัพยากรธรรมชาติร่วมกันซึ่งความทับซ้อนในเรื่องของที่อยู่อาศัย ที่ดินทำกิน และพื้นที่ของรัฐถือเป็นประเด็นที่มีความสำคัญและส่งผลกระทบต่อโอกาสและความมั่นคงในการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ

อย่างไรก็ตามในการดำเนินการกิจของรัฐที่จะเข้าไปสนับสนุนชุมชน นอกจากรัฐจะต้องปรับเปลี่ยนนโยบาย บทบาทและท่าที “รัฐ” โดยเฉพาะหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา ยังมีจุดอ่อนที่สำคัญที่เป็นภาพสะท้อนจากชุมชน ก็คือ การขาดการทำงานแบบบูรณาการ โดยการมุ่งเน้นภารกิจของแต่ละหน่วยงานเป็นหลัก การขาดความต่อเนื่องในการดำเนินงานโดยเฉพาะอย่างยิ่งการเข้าไปสนับสนุน การแก้ไขปัญหาและการพัฒนาในระดับชุมชนซึ่งมักเป็นไปตามนโยบายและงบประมาณที่ได้รับการจัดสรร การขาดความเข้าใจในชุมชนที่มีบริบทที่มีความแตกต่างกันซึ่งชุมชนมีความเป็นวิถีชีวิตทางสังคมที่ซับซ้อนในขณะที่ภาครัฐมีวิธีคิดและวิธีการทำงานในเชิงระบบแบบราชการที่มีกฎ ระเบียบ เป้าหมายในการทำงานและภารกิจที่แข็งตัวไม่ยืดหยุ่นจึงทำให้การดำเนินการกิจบางครั้งไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการและประโยชน์ของประชาชนและของชุมชนได้อย่างแท้จริง การระดมการสร้างการมีส่วนร่วม การสื่อสารระหว่างรัฐ ประชาชน และชุมชนถือเป็นอีกจุดอ่อนที่สำคัญในการดำเนินงานของภาครัฐในการพัฒนา แต่อย่างไรก็ตามในการดำเนินงานของภาครัฐมีจุดแข็งที่สำคัญ คือ เป็นแหล่งที่รวบรวมองค์ความรู้ และทรัพยากรต่าง ๆ ดังนั้น จึงต้องมีการทบทวนบทบาทของภาครัฐในการหนุนเสริมการพัฒนาโดยเริ่มต้นที่การเข้าใจบริบท ความหลากหลาย และสภาพปัญหาของชุมชนที่แตกต่างกันและเชื่อมโยงทรัพยากร ภารกิจ และองค์ความรู้ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องลงไปสู่ชุมชนเพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนการพัฒนาโดยอาศัยกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วม และกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันบนพื้นฐานของการปราศจากอคติ การยอมรับซึ่งกันและกัน การคิดและการทำงานอย่างสร้างสรรค์เพื่อมุ่งเน้นประโยชน์ของชุมชนและประชาชนในพื้นที่ตามความต้องการที่แตกต่างกันไป

9) องค์ความรู้ที่สำคัญในการทำงานพัฒนาชุมชน

จากที่ได้กล่าวมาองค์ความรู้ที่มีความจำเป็นในการทำงานพัฒนาชุมชนเพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาความยากจนและการสร้างโอกาสเป็นธรรมให้แก่สังคมจึงควรให้ความสำคัญกับองค์ความรู้ดังต่อไปนี้

9.1) การวิเคราะห์สภาพชุมชนและการสร้างความเข้าใจสภาพปัญหาของชุมชน

9.2) มนุษยสัมพันธ์ในการทำงานกับชุมชน การสร้างมวลชนสัมพันธ์ และปฏิสัมพันธ์กับชุมชน

9.3) จิตวิทยาในการปรับตัวเข้ากับชุมชน การเข้าใจความแตกต่างที่หลากหลายและการให้คำปรึกษา หรือแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหา โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องอาศัยความรู้ความเข้าใจในเรื่องของการสื่อสาร

องค์ความรู้ดังกล่าวมุ่งเน้นไปสู่เป้าหมายในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนเพื่อเป็นฐานในการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาร่วมกัน

นอกจากองค์ความรู้ดังกล่าวแล้ว การทำงานเพื่อการพัฒนาจะต้องอาศัยเทคนิค ที่สำคัญซึ่งเป็นเทคนิคในเชิงทักษะและคุณสมบัติของผู้ปฏิบัติ ประกอบด้วย การสร้างความยืดหยุ่นในการทำงานโดยเฉพาะอย่างยิ่งความยืดหยุ่นต่อสถานการณ์และปัญหาที่เกิดขึ้นซึ่งอาจเปลี่ยนแปลงไปตามพื้นที่และเวลา และการมีคุณสมบัติในการทำงานที่มุ่งเน้นเป้าหมายในการแก้ไขปัญหาของชุมชนเป็นสำคัญ

10) ตัวชี้วัดความสำเร็จในการพัฒนา

หากพิจารณาถึงความสำเร็จในการพัฒนาเพื่อสร้างความเสมอภาคและความเป็นธรรมของสังคม พบว่า ตัวชี้วัดที่สำคัญที่สามารถบ่งชี้ถึงความสำเร็จในการพัฒนา ประกอบด้วย

10.1) มิติด้านเศรษฐกิจ (Economic Security) คือ ความมั่นคงด้านอาชีพ การมีรายได้ที่พอเพียงในการดำรงชีวิต และความสามารถในการเข้าถึงทรัพยากรในการประกอบอาชีพได้

10.2) มิติความมั่นคงทางสังคม (Social Security) คือ ความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิต ที่ดีโดยเฉพาะอย่างยิ่งความมั่นคงในที่อยู่อาศัย การมีหลักประกันในการดำรงชีวิตและการพึ่งพาอาศัยและการเกื้อกูลกันของคนในชุมชน

10.3) มิติความมั่นคงด้านสภาพสิ่งแวดล้อม (Environmental Security) คือ มีสภาพแวดล้อมที่ดี มีระบบนิเวศที่สมบูรณ์เป็นแหล่งทรัพยากรในการดำรงชีวิตและประกอบอาชีพ

ทั้งนี้ สิ่งที่ต้องคำนึงถึงผลลัพธ์ของความสำเร็จทั้งหมด คือ การมีวิถีชีวิตแบบพอเพียงบนพื้นฐานของการพึ่งตนเองได้

2.3 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย และข้อเสนอแนะเชิงยุทธศาสตร์ที่นำไปใช้เป็นแนวทางในการขับเคลื่อนนโยบายสังคมและกลไกการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรม ในสังคมที่สามารถนำไปสู่การปฏิบัติในระดับพื้นที่ได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ของสังคมไทย ผลปรากฏดังนี้

ผลจากการกำหนดแนวทางการปฏิบัติงานที่นำไปสู่การส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคมเพื่อให้ได้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย และข้อเสนอแนะเชิงยุทธศาสตร์ที่สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการขับเคลื่อนการพัฒนาสังคมไทยเพื่อการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคมที่อยู่เย็นเป็นสุข พบว่า

การจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายจะอาศัยข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้ มากล้นกรองและสังเคราะห์ด้วยเทคนิคการสร้างนโยบาย (Policy Making) ซึ่งประกอบด้วยการก่อตัวของนโยบาย (Policy Formation) และการกำหนดนโยบาย (Policy Formulation) เพื่อสร้างเป็นชุดข้อเสนอ ที่ประกอบด้วย หลักการและเหตุผล วาระนโยบาย วัตถุประสงค์ของนโยบาย และมาตรการ ดังนี้

1) หลักการ เหตุผล และวาระของนโยบาย

สังคมไทยเผชิญกับปัญหาที่สะสมมาจากการพัฒนาในอดีต คือ ความเหลื่อมล้ำ หรือกล่าวอีกด้านหนึ่งคือ การพัฒนาที่ผ่านมาได้สร้างช่องว่างทางสังคม ทำให้คนมีโอกาสไม่เท่าเทียมกันในการดำรงชีวิตและประกอบอาชีพ สังคมยังขาดสมดุลและความเป็นธรรม ดังจะเห็นได้จากความแตกต่างกันในด้านรายได้ ปัญหาหนี้สินและความยากจนที่สั่งสมเรื้อรัง ช่องว่างระหว่างเมืองกับชนบท โอกาสในการเข้าถึง ครอบครอง และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่เป็นพื้นฐานสำคัญในการดำเนินชีวิต

ถึงแม้ว่าจะมีความพยายามในการเยียวยาแก้ไขปัญหาความไม่สมดุลของการพัฒนา โดยเฉพาะการพัฒนาสังคมให้มีความเข้มแข็ง โดยการสร้างเสริมภูมิคุ้มกันทางสังคมด้วยมาตรการต่าง ๆ แต่ปัญหาและอุปสรรคของการพัฒนาที่ขาดความสมดุลก็ยังคงวนเวียนอยู่และมีแนวโน้มลุกลามกว้างขวางเนื่องจากภาวะความเสี่ยงที่เกิดจากความผันผวนจากทั้งปัจจัยภายนอกและภายในประเทศ

การแก้ไขปัญหาและการพัฒนาสังคมในปัจจุบันเพื่อให้สอดคล้องกับทิศทางและแนวทาง การพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) ซึ่งมีวิสัยทัศน์มุ่งไปสู่ “สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ด้วยความเสมอภาค เป็นธรรม และมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง” จึงจำเป็นต้องมีการกำหนดนโยบายให้มีความสอดคล้องกับความมุ่งมั่นดังกล่าว โดยทบทวนเลือกประเด็นที่เป็นเงื่อนไขสำคัญต่อความสำเร็จ และกำหนดเป็นนโยบายเฉพาะด้าน ที่เน้นการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคมเพื่อหนุนเสริมให้เกิดการปรับตัว รองรับ การเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม รวมทั้งสามารถสร้างเสริมรากฐานขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ ที่มีคุณภาพและมีความยั่งยืนเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนและสังคม

เมื่อพิจารณาถึงประเด็นที่เป็นเงื่อนไขสำคัญต่อความสำเร็จในการพัฒนาสังคม โดยเฉพาะการมุ่งเน้นการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคม กล่าวได้ว่าประเด็นที่เป็นแกนสำคัญคือ ปัญหาความยากจน และปัญหาการเข้าถึงทรัพยากรที่เป็นพื้นฐานสำคัญในการดำรงชีวิตและ ประกอบอาชีพ ซึ่งปัญหาที่เป็นประเด็นแกนทั้งสองประการนี้มีความสัมพันธ์กันในลักษณะเชื่อมโยงกลับไปกลับมาตลอดเวลา อีกทั้งยังเชื่อมโยงกับเป้าหมายการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ด้วย

2) วัตถุประสงค์ของนโยบาย (Policy Objective)

“บูรณาการความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงในการดำเนินชีวิตให้ประชาชนมีความสุข และส่งเสริมความเสมอภาคในโอกาสเพื่อสร้างสรรค์สังคมที่เป็นธรรมอย่างต่อเนื่อง โดยการหนุนเสริมหลักประกันความเป็นอยู่พื้นฐาน และยกระดับความสามารถในการเข้าถึงและจัดการทรัพยากรที่เป็นพื้นฐานสำคัญในการดำรงชีวิตและประกอบอาชีพของประชาชน โดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากและ มีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการพัฒนาตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง”

3) มาตรการของนโยบาย (Policy Alternative)

3.1) มาตรการด้านการเสริมสร้างหลักประกันและความมั่นคงเพื่อชีวิตที่เป็นสุข

(1) เสริมหลักประกันในการดำเนินชีวิตโดยการสนับสนุนและสร้างความเข้มแข็งให้สวัสดิการชุมชนจากฐานการออมภายในชุมชน

(1.1) ส่งเสริมการออมทรัพย์ระดับบุคคล และครัวเรือนเพื่อเป็นรากฐานที่นำไปสู่การออมระดับชุมชนเพื่อจัดสวัสดิการ

(1.2) สนับสนุนให้เกิดการจัดรูปแบบสวัสดิการชุมชนที่มีความหลากหลาย สอดคล้องกับความต้องการและความพึงพอใจของกลุ่มผู้ใช้บริการ

(1.3) ส่งเสริมและอุดหนุนการจัดสวัสดิการในกลุ่มผู้ประกอบอาชีพต่าง ๆ เพื่อขยายฐานของกองทุนสวัสดิการชุมชน

(1.4) พัฒนาสวัสดิการชุมชนเชิงรุกที่ไม่ได้มุ่งเน้นการจ่ายเงินชดเชยหรือเงินช่วยเหลือเพียงด้านเดียว แต่มุ่งเน้นการคุ้มครองป้องกันความเสี่ยง

(1.5) ยกระดับขีดความสามารถองค์กรด้านการจัดสวัสดิการสังคม และสวัสดิการชุมชน

(2) สร้างคุณภาพชีวิตในการอยู่อาศัยให้ประชาชนมีที่อยู่อาศัยที่มั่นคง มีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมในการดำรงชีวิต และมีวิถีชุมชนที่เกื้อกูลกัน

(2.1) จัดหาและจัดสรรสิทธิที่ดินเพื่อการอยู่อาศัยให้เหมาะสมกับวิถีชีวิต และการประกอบอาชีพของประชาชน โดยใช้ที่ดินของรัฐที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์

(2.2) จัดตั้งเป็นคณะทำงานในระดับพื้นที่เป็นกลไกจัดหาที่ดินเพื่อที่อยู่อาศัย โดยรัฐเป็น ผู้ลงทุนจัดซื้อที่ดิน ชุมชนและท้องถิ่นร่วมกันบริหารจัดการในรูปของสหกรณ์ที่ดิน

(2.3) พัฒนาระบบการสนับสนุนการสร้างที่อยู่อาศัยให้มีความหลากหลายตามขีดความสามารถของชุมชน ซึ่งชุมชนที่พึ่งพาตนเองได้น้อย รัฐจำเป็นต้องอุดหนุนหรือสมทบทุนเป็น ส่วนใหญ่

(2.4) เพิ่มขีดความสามารถของแรงงานที่มีฝีมือในชุมชนให้เป็นช่างชุมชน เพื่อรองรับโครงการการสนับสนุนการสร้างที่อยู่อาศัยในชุมชน

(2.5) สนับสนุน และอุดหนุนการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้เหมาะสมกับความเป็นอยู่และวิถีชีวิต

(2.6) ยกระดับขีดความสามารถในการจัดการตนเองของชุมชนที่สร้างขึ้นใหม่ โดยใช้กลุ่มหรือองค์กรชุมชนบริหารจัดการสาธารณูปโภค และคุณภาพชีวิตที่ดี

(2.7) ส่งเสริมการสร้างนวัตกรรมชุมชนเพื่อการอยู่อาศัยที่อยู่น่าอยู่ (Green Community) โดยการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อนำไปสู่การสร้างสวัสดิการ

3.2) มาตรการด้านการส่งเสริมความเสมอภาคและโอกาสเพื่อสังคมที่เป็นธรรม

(1) ยกระดับศักยภาพในการประกอบอาชีพโดยการเพิ่มความสามารถในการระดม และจัดการทุนเพื่อสร้างงานจากฐานภูมิปัญญาและทรัพยากรในท้องถิ่น

(1.1) พัฒนาแหล่งทุนชุมชนในรูปแบบกองทุนชุมชนเพื่อการผลิต และสถาบันการเงินชุมชนที่มาจากฐานการออมภายในชุมชนให้มีความเข้มแข็ง

(1.2) เชื่อมโยงแหล่งทุนชุมชนเพื่อการประกอบอาชีพเข้ากับกองทุนสวัสดิการชุมชน

(1.3) ส่งเสริมวิถีชีวิต และพัฒนาทักษะการประกอบสัมมาชีพตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

(1.4) พัฒนากลุ่มวิสาหกิจ และกลุ่มธุรกิจชุมชนให้เป็นกิจการชุมชนในรูปแบบสหกรณ์

(1.5) อาศัยวิสาหกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) เพื่อใช้วิธีการทางธุรกิจเสริมศักยภาพทุนในชุมชนและการประกอบอาชีพให้พึ่งตนเองได้

(1.6) ผลักดันการสร้างนวัตกรรมการเงินเพื่อสังคมเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนในรูปแบบธนาคารเพื่อการประกอบอาชีพสำหรับคนยากจน

(2) เพิ่มโอกาสในการเข้าถึงและจัดการทรัพยากรพื้นฐานในการทำกิน โดยเฉพาะการจัดสรรและการให้สิทธิในการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการเกษตรกรรมโดยชุมชนเป็นกลไกในการจัดการ

(2.1) สร้างข้อตกลงร่วมระหว่างหน่วยงานภาครัฐและชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในลักษณะธรรมนูญชุมชน

(2.2) นำระบบสารสนเทศเชิงภูมิศาสตร์มาใช้เพื่อสอบถามและพิสูจน์สิทธิในการถือครอง

(2.3) การทบทวนกฎหมายที่เกี่ยวข้อง และพิจารณาการกำหนดแนวเขตที่ดินของรัฐตามข้อเท็จจริง

(2.4) จัดระบบทรัพยากรสนับสนุนที่สำคัญให้เข้าถึงที่ดินที่ได้รับสิทธิการจัดสรรให้ใช้ประโยชน์ทำกินในด้านเกษตรกรรมในรูปแบบนิคมเกษตรกรรมเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อแก้ปัญหา ความยากจน

(2.5) พัฒนานวัตกรรมกระจายปัจจัยการผลิตเพื่อสร้างอาชีพและกระจายรายได้ ในรูปแบบธนาคารที่ดิน

(2.6) เปิดโอกาส และสร้างความร่วมมือให้ชุมชนที่อยู่ในพื้นที่เปราะบางทางสิ่งแวดล้อม และพื้นที่ทับซ้อนกับเขตพื้นที่ของรัฐ ร่วมกันอนุรักษ์ พื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

3.3) การหนุนเสริมการพัฒนาโดยใช้ประโยชน์จากทุนที่มองไม่เห็น

(1) เสริมบทบาทความเข้มแข็งภาคประชาสังคมในการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาสังคม

(2) ยกระดับขีดความสามารถองค์กรและเครือข่ายในระดับพื้นที่ให้มีความสามารถในการจัดการตนเองและการพัฒนาสังคม

(3) พัฒนาทรัพยากรมนุษย์แบบองค์รวมเพื่อสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและ นักปฏิบัติการทางสังคม

(4) รื้อฟื้น และใช้ประโยชน์จากวัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาในท้องถิ่นเพื่อใช้เป็นรากฐานในการสร้างวัฒนธรรมชุมชนที่เข้มแข็ง

(5) ส่งเสริมการจัดทำแผนชุมชนแบบบูรณาการมิติสังคม มิติเศรษฐกิจและมิติสิ่งแวดล้อม โดยสร้างกระบวนการเรียนรู้ และเปิดโอกาสให้ชุมชนกำหนดวิถีชีวิตเพื่อการจัดการตนเอง

(6) ปลุกเร้าการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการพัฒนาสังคมซึ่งใช้ชุมชนเป็นฐาน โดยการสื่อสารสาธารณะในรูปแบบต่าง ๆ

(7) ผลักดันให้ระบบสวัสดิการสังคมมีความเป็นอิสระจากการเมืองและระบบราชการ เพื่อให้เป็นระบบสวัสดิการที่มีประสิทธิภาพและมีธรรมาภิบาล

(8) ปรับปรุงระบบภาษีเพื่อความเป็นธรรม โดยมุ่งเน้นการสร้างประสิทธิภาพในการจัดเก็บภาษีแล้วจึงขยายไปสู่การสร้างภาษีรูปแบบใหม่ที่ลดช่องว่างทางสังคม

(9) พัฒนาทุนทางสังคมโดยสร้างเสริมชุมชนสมานฉันท์ที่เน้นระบบความสัมพันธ์เชิงสร้างสรรค์ และเอื้ออาทร

4) ยุทธศาสตร์ (Strategy)

จากข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อการพัฒนาสังคมไทย เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนในเชิงรุกจะต้องมีการวางแผนและกรอบทิศทางในการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติอย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรมจึงได้มีการจัดทำแผนและกรอบทิศทางของนโยบายในลักษณะของข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาโลกส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคมของกระทรวงที่จะต้องเป็นเจ้าภาพหลักที่รับผิดชอบโดยตรงโดยเฉพาะกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ซึ่งเป็นกระทรวงภาคสังคมในการทำหน้าที่เกี่ยวกับการพัฒนาสังคม การสร้างความเป็นธรรมและความเสมอภาคในสังคม การส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพและความมั่นคงในชีวิตสถาบันครอบครัว และชุมชน

ดังนั้น ในการจัดทำข้อเสนอแนะเชิงยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาโลกการส่งเสริมความ เสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคมจึงได้นำแนวคิดหลักเรื่อง Balanced Scorecard และ การจัดทำแผนยุทธศาสตร์มาประกอบกัน โดยอาศัยข้อมูลที่มาจากข้อบ่งชี้จากการวิจัยและข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อการพัฒนาสังคมไทยทั้งในระดับมหภาคและจุลภาคมาประกอบกัน เพื่อจัดทำข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์ฯ

สำหรับการจัดทำข้อเสนอแนะเชิงยุทธศาสตร์ฯ สามารถแบ่งมิติในการพิจารณาออกได้เป็น 4 มิติตามกรอบแนวคิด Balanced Scorecard คือ มิติการพัฒนางาน การปฏิบัติ ประสิทธิภาพ มิติคุณภาพการบริการ และมิติประสิทธิผล ซึ่งแผนยุทธศาสตร์ ประกอบด้วย วิสัยทัศน์ ประเด็นยุทธศาสตร์ ดังนี้

วิสัยทัศน์

“ชีวิตมั่นคง ชุมชนเข้มแข็ง เสมอภาคในโอกาส นำสู่สังคมเป็นธรรม”

ประเด็นยุทธศาสตร์

- เสริมสร้างเศรษฐกิจฐานชุมชนและการเข้าถึงทรัพยากร
- หนุนเสริมพลังการพัฒนาสังคมและสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคม
- พัฒนาคุณภาพชีวิตและสร้างหลักประกันความเป็นอยู่

ซึ่งในแต่ละประเด็นยุทธศาสตร์ มีเป้าประสงค์ในแต่ละมิติดังนี้

มิติพัฒนาองค์การ

- ทรัพยากรมนุษย์และผู้นำการเปลี่ยนแปลง
- ระบบสารสนเทศช่วยสนับสนุนการตัดสินใจ
- องค์ความรู้และร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้
- วิจัยและพัฒนานวัตกรรมสังคม
- สื่อสารเพื่อการพัฒนาอย่างเข้าใจ

มิติประสิทธิภาพ

- ระบบการเงินชุมชนเข้มแข็ง
- กฎหมายที่เอื้ออำนวยต่อการจัดสรรทรัพยากรใหม่
- วิธีคิดและวิธีการทำงานที่ชัดเจนบนฐานความไว้วางใจ
- ระบบสนับสนุนความยั่งยืนและลดความเสี่ยง

มิติคุณภาพบริการ

- ชุมชนวิถีพอเพียง
- เครือข่ายการพัฒนาและองค์กรชุมชนเข้มแข็ง
- ความรับผิดชอบต่อสังคมบนฐานการมีส่วนร่วม
- ความพึงพอใจในการใช้ชีวิต

มิติประสิทธิผล

- เข้าถึงแหล่งทุนได้อย่างทั่วหน้า
- โอกาสได้รับทรัพยากรทั่วถึง
- สังคมประชาธิปไตยบนฐานการพึ่งตนเอง
- สวัสดิการชุมชนเสริมความมั่นใจ
- ความเป็นอยู่มั่นคง

5) มาตรการของยุทธศาสตร์

ข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนากลไกการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคมมีรายละเอียดของมาตรการต่าง ๆ ที่สามารถกำหนดเป็นโครงการวัตถุประสงค์ แนวทางการดำเนินงาน กลุ่มเป้าหมาย และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ดังตารางต่อไปนี้

เป้าประสงค์	มาตรการ	โครงการ	วัตถุประสงค์	แนวทางการดำเนินงาน	กลุ่มเป้าหมาย	หน่วยงาน
A1) เข้าถึงแหล่ง ทุนได้อย่าง ทั่วหน้า	1. การเพิ่มขีด ความสามารถใน การบริหารจัดการ แหล่งทุนให้มี ประสิทธิภาพ	การเสริมสร้าง ศักยภาพการ บริหารจัดการแหล่ง ทุนแบบสากลให้ คณะกรรมการใน ระดับพื้นที่	เพื่อเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ รวมทั้งหลักการบริหาร จัดการแหล่งทุนที่เป็น มาตรฐานสากลให้คณะกรรมการ	-การอบรมแบบเข้มข้น -การให้คำปรึกษา แนะนำ และเป็นพี่เลี้ยง	-คณะกรรมการบริหาร จัดการแหล่งทุนชุมชน -ชุมชนที่ประสบปัญหา ในการเข้าถึงแหล่งทุน	สำนักงาน ปลัดกระทรวง การพัฒนาสังคม และความมั่นคง ของมนุษย์
		การพัฒนาและ ยกระดับกองทุนใน ชุมชน	เพื่อการเพิ่มโอกาสให้ผู้มีรายได้น้อย ได้มีโอกาสในการเข้าถึงแหล่ง ทุนรวมทั้งเป็นการสนับสนุนให้ ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้อย่าง ยั่งยืน	-การสนับสนุนเงินงบประมาณโดย การสมทบให้กับกองทุนในชุมชน -การสร้างองค์กรทางการเงินใน รูปแบบของสถาบันการเงินราย ย่อย	ชุมชนที่ประสบปัญหาใน การเข้าถึงแหล่งทุน	สำนักงาน ปลัดกระทรวง การพัฒนาสังคม และความมั่นคง ของมนุษย์
	2. สร้างบรรยากาศ การออมและ ส่งเสริมการลงทุน เพื่อความเข้มแข็ง	การกระตุ้นสำนึก รักการออม	เพื่อการเพิ่มขีดความสามารถของ แหล่งทุนชุมชนในการพัฒนา เศรษฐกิจ และบรรเทาความ เดือดร้อนตั้งแต่ระดับปัจเจก บุคคลจนถึงระดับชุมชนด้วยการ ส่งเสริมการออมเงินและการสร้าง วินัยทางการเงินของชุมชนให้ เข้มแข็ง	-การจัดประกวดเพื่อสนับสนุนการ รักการออมตั้งแต่ระดับปัจเจก บุคคลจนถึงระดับชุมชน -การให้รางวัลเพื่อเป็นการสร้าง แรงจูงใจในการออม	ชุมชนที่ประสบปัญหาใน การเข้าถึงแหล่งทุน	สำนักงาน ปลัดกระทรวง การพัฒนาสังคม และความมั่นคง ของมนุษย์
		การสร้างแรงจูงใจ ในการลงทุนเพื่อ	เพื่อกระตุ้นให้เกิดการแข่งขันการ ลงทุนในการสร้างอาชีพ และ	-การจัดกิจกรรมพัฒนาช่องทาง การตลาดเพื่อกระตุ้นให้เกิดการ	ชุมชนที่ประสบปัญหาใน การเข้าถึงแหล่งทุน	สำนักงาน ปลัดกระทรวง

เป้าประสงค์	มาตรการ	โครงการ	วัตถุประสงค์	แนวทางการดำเนินงาน	กลุ่มเป้าหมาย	หน่วยงาน
				-การสร้างองค์ความรู้ที่ตรงกับตลาดแรงงาน		สำนักงาน ปลัดกระทรวง การพัฒนาสังคม และความมั่นคง ของมนุษย์
A2) โอกาสได้รับ ทรัพยากรทั่วถึง	1. การปฏิรูป โครงสร้างการ จัดการ ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม	การพัฒนาขีด ความสามารถของ ชุมชนในการจัดสรร ทรัพยากรธรรมชาติ	เพื่อกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการ ดำเนินการจัดสรรทรัพยากร ของชุมชนได้ด้วยตนเอง	-การอบรมและจัดเสวนาให้ความรู้ เรื่องบทบาทของชุมชนและท้องถิ่น ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ -การจัดกิจกรรมระดมสมองเพื่อ สร้างการมีส่วนร่วมระหว่างท้องถิ่น กับ ชุมชนในการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติ	ชุมชนที่ประสบปัญหา การขาดโอกาสได้รับ ทรัพยากรทั่วถึง -องค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่น	สำนักงาน ปลัดกระทรวง การพัฒนาสังคม และความมั่นคง ของมนุษย์
		การเสริมสร้างพลัง เครือข่ายในการบริหาร จัดการ ทรัพยากรธรรมชาติ	เพื่อสร้างภาคีเครือข่ายในการ บริหารจัดการที่ดิน เพื่อให้เกิด การใช้ประโยชน์จากที่ดิน ร่วมกันและช่วยลดความ ขัดแย้ง	-การประสานงานและทำความเข้าใจกับหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดการมอบอำนาจและการ กระจายอำนาจไปยังท้องถิ่นและ ชุมชน	-ชุมชนที่มีความเข้มแข็ง	สำนักงาน ปลัดกระทรวง การพัฒนาสังคม และความมั่นคง ของมนุษย์

				-การผลักดันให้ท้องถิ่นและชุมชนมีบทบาทอำนาจหน้าที่ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม		
--	--	--	--	--	--	--

เป้าประสงค์	มาตรการ	โครงการ	วัตถุประสงค์	แนวทางการดำเนินงาน	กลุ่มเป้าหมาย	หน่วยงาน
	2. ส่งเสริมการใช้และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ	การสำรวจและพลิกฟื้นทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนให้มีความอุดมสมบูรณ์	เพื่อแก้ไขปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและเผ่าละวังไม่ให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถูกทำลายซึ่งเป็นฐานสำคัญในการรักษา ดุลยภาพของชีวิตเพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิตในท้องถิ่นของตน และเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาประเทศต่อไป	-การจัดกิจกรรมในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อทำการสำรวจทรัพยากรที่มีชุมชน -การจัดกิจกรรมเพื่อการส่งเสริมการรณรงค์ให้อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ	ชุมชนที่ประสบปัญหาการขาดโอกาสได้รับทรัพยากรทั่วถึง	สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
		การพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการระบบนิเวศชุมชน	เพื่อส่งเสริมการนำภูมิปัญญามาเป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์และจัดระบบนิเวศ	-การถอดบทเรียนและสังเคราะห์รูปแบบการใช้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ	-ชุมชนที่ประสบปัญหาการขาดโอกาสได้รับ	สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนา

				-จัดทำชุมชนต้นแบบนาร่องการ ประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการ จัดการระบบนิเวศชุมชน	-องค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น	
	3. สนับสนุนการ พัฒนาสร้างพื้นที่ รูปธรรมในการ จัดการที่ดิน	การศึกษา สํารวจ และ วิเคราะห์ชุมชน เพื่อการ วางแผนพัฒนาชุมชน	เพื่อให้ชุมชนได้รู้จักชุมชน ของตนเองมากขึ้น ผ่าน การศึกษาเรียนรู้ข้อมูลด้าน ต่าง ๆ ของชุมชน เช่น ด้าน สังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม รวมทั้ง	-การถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ -การสนับสนุนและส่งเสริมการวิเคราะห์ ชุมชนและจัดทำแผนชุมชน	-ชุมชนที่ประสบ ปัญหาการขาด โอกาสได้รับ ทรัพยากรทั่วถึง -องค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น	สำนักงาน ปลัดกระทรวง การพัฒนา สังคมและความ มั่นคงของ มนุษย์

เป้าประสงค์	มาตรการ	โครงการ	วัตถุประสงค์	แนวทางการดำเนินงาน	กลุ่มเป้าหมาย	หน่วยงาน
			ความต้องการและปัญหาของ ชุมชน ซึ่งข้อมูลต่าง ๆ เหล่านี้จะ เป็นพื้นฐานสำคัญในการวางแผน พัฒนาชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหของ ชุมชน อันจะก่อให้เกิดการ ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นและ เป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิตของ คนที่อาศัยอยู่ในชุมชน			
		การฝึกอบรมเชิง ปฏิบัติการการจัดทำ	เพื่อเสริมสร้างทักษะและสามารถ ทำแผนที่ชุมชนได้	-การอบรมเชิงปฏิบัติการ	-ชุมชนที่ประสบ ปัญหาการขาดโอกาส	สำนักงาน ปลัดกระทรวง

					-องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	
		ส่งเสริมการจัดการและการจัดสรรการใช้ที่ดินให้เกิดความยั่งยืน	เพื่อให้ชุมชนเกิดความตระหนักมีเหตุผลและรู้จักการใช้ทรัพยากรที่ดินให้เกิดความคุ้มค่า	-การรณรงค์กับชุมชนที่ไม่มี ความเข้มแข็ง -การประกวดเพื่อสร้างต้นแบบ และนำต้นแบบมาถ่ายทอด ประสบการณ์เพื่อเป็นการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้	-ชุมชนที่ประสบ ปัญหาการขาดโอกาส ได้รับทรัพยากรทั่วถึง -องค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่น	สำนักงาน ปลัดกระทรวง การพัฒนาสังคม และความมั่นคง ของมนุษย์ สถาบันพัฒนา องค์กรชุมชน (องค์กรมหาชน)

เป้าประสงค์	มาตรการ	โครงการ	วัตถุประสงค์	แนวทางการดำเนินงาน	กลุ่มเป้าหมาย	หน่วยงาน
A3) สังคมประชาธิปไตย พื้นฐานการพึ่งตนเอง	1. ปรับโครงสร้างอำนาจ การพัฒนาสังคมสู่ภาคประชาสังคม	ส่งเสริมการปฏิรูปการกระจายอำนาจเพื่อเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น	เพื่อกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการและพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง	-การประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและผลักดันให้มีการเพิ่มบทบาทและอำนาจให้ชุมชนสามารถดำเนินการบริหารจัดการชุมชนของตนเองได้ -การใช้ระบบพี่เลี้ยงใน	ชุมชนที่ประสบปัญหาการขาดการมีสังคมประชาธิปไตย	สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน

						(
		การเสริมสร้างขบวนการพัฒนา ชุมชน 3 ขา	เพื่อสร้างภาคีเครือข่ายและ สร้างพลังร่วมในการพัฒนา ชุมชนทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน	-การทำงานแบบบูรณาการ ร่วมกันทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และ ภาค ประชาชน	ชุมชนที่มีความ เข้มแข็ง	สำนักงาน ปลัดกระทรวง การ พัฒนาสังคมและ ความมั่นคงของ มนุษย์ สถาบันพัฒนา องค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)
	2. เสริมสร้างพลัง ประชาชนเพื่อการ พัฒนาชุมชนด้วย ตนเอง	การเสริมสร้างบรรยากาศ การ พัฒนาชุมชนด้วยกระบวนกลุ่ม	เพื่อการกระตุ้นให้คนใน ชุมชนเกิดการรวมกลุ่มและ ร่วมมือกันพัฒนาชุมชนของ ตนเองให้ดีขึ้นกว่าเดิม	-การพัฒนาความเข้มแข็ง ให้กับกลุ่มต่าง ๆ ที่อยู่ใน ชุมชน -การผลักดันให้เกิดการใช้ กระบวนกรกลุ่มในการ ขับเคลื่อนการดำเนินงาน และกิจกรรมต่าง ๆ ใน ชุมชน	ชุมชนที่ประสบ ปัญหาการขาดการมี สังคมประชาธรรม	สำนักงาน ปลัดกระทรวง การ พัฒนาสังคมและ ความมั่นคงของ มนุษย์

เป้าประสงค์	มาตรการ	โครงการ	วัตถุประสงค์	แนวทางการดำเนินงาน	กลุ่มเป้าหมาย	หน่วยงาน
		ส่งเสริมและระดมการ มีส่วน ร่วมในการพัฒนาชุมชน	เพื่อกระตุ้นจิตสำนึกให้เกิด ความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของ ชุมชนและเกิดความต้องการ	-การจัดกิจกรรมในรูปแบบ ต่าง ๆ เพื่อให้คนเกิดการ ระเบิดจากข้างในเกิด	ชุมชนที่ประสบ ปัญหาการขาดการมี สังคมประชาธรรม	สำนักงาน ปลัดกระทรวง การ พัฒนาสังคมและ

				-การเปิดพื้นที่สาธารณะให้ คนในชุมชนได้เข้ามามีส่วน ร่วมและมีบทบาทในการ ดำเนินการพัฒนาชุมชนของ ตนเองเพื่อลดการพึ่งพิงจาก ภาครัฐ		
A4) สวัสดิการ ชุมชนเสริมความ มั่นใจ	1. การเสริมสร้าง ระบบสวัสดิการ ชุมชนให้ ครอบคลุมกับ กลุ่มเป้าหมายได้ ในวงกว้าง	การพัฒนาสวัสดิการ “ระบบ การออมพันธมิตร”	เพื่อส่งเสริมให้เกิดการผสาน สวัสดิการชุมชน เข้าด้วยกัน แบบ 1 : 1	การเชื่อมโยงกองทุนและ สวัสดิการชุมชนต่าง ๆ เข้า ด้วยกัน -การสนับสนุนงบประมาณ โดยการสมทบกับกองทุน ตามความสามารถในการ พึ่งพาตนเอง กล่าวคือ กองทุนใดพึ่งพาตนเองได้ มากก็จะได้รับเงินสมทบมาก ตามไปด้วย	ชุมชนที่มีความ เข้มแข็ง	กรมพัฒนาสังคม และสวัสดิการ

เป้าประสงค์	มาตรการ	โครงการ	วัตถุประสงค์	แนวทางการดำเนินงาน	กลุ่มเป้าหมาย	หน่วยงาน
-------------	---------	---------	--------------	--------------------	---------------	----------

		วิถีวัฒนธรรมชุมชนสู่การพัฒนา สวัสดิการชุมชนโดยชุมชนเพื่อ ชุมชน	เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้ ชุมชนผลิตสวัสดิการเองโดย ใช้ทุนชุมชนที่อยู่บนฐาน วัฒนธรรมมาจัดเป็น สวัสดิการที่มีความครอบคลุม คนในชุมชนทั้ง 3 วัย คือ วัย เด็ก วัยแรงงาน วัยผู้สูงอายุ รวมทั้ง ผู้พิการและ ผู้ด้อยโอกาสทางสังคม	การใช้ทุนทางวัฒนธรรม สร้างระบบเครือข่ายความ มั่นคงทางสังคม	-ชุมชนที่มีความ เข้มแข็ง -ชุมชนที่ประสบ ปัญหาด้านระบบ สวัสดิการชุมชน	-กรมพัฒนาสังคม และสวัสดิการ -สำนักงานส่งเสริม สวัสดิภาพและ พิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส และ ผู้สูงอายุ -สำนักงานส่งเสริม และพัฒนาคุณภาพ ชีวิตคนพิการ แห่งชาติ
	2. เสริมสร้างการ บริหารจัดการ สวัสดิการชุมชน	การสนับสนุนการใช้ต้นทุนทาง สังคมในการบริหารจัดการ สวัสดิการชุมชน	เพื่อการกระตุ้นและส่งเสริม ให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมใน การบริหารจัดการสวัสดิการ ของชุมชนด้วยตนเอง	-การผลักดันให้มีการ ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียน คณะกรรมการบริหาร จัดการสวัสดิการชุมชน -การจัดเวทีในระดับชุมชน เพื่อเปิดรับฟังความคิดเห็น	ชุมชนที่ประสบ ปัญหาด้านระบบ สวัสดิการชุมชน	สำนักงาน ปลัดกระทรวง การ พัฒนาสังคมและ ความมั่นคงของ มนุษย์
		การพัฒนาสมรรถนะ คณะกรรมการสวัสดิการชุมชน และสมาชิก	เพื่อเสริมสร้างความรู้ ความ เข้าใจ ทักษะ รวมทั้งหลักการ บริหารจัดการสวัสดิการ ชุมชนให้แก่คณะกรรมการ สวัสดิการชุมชนและสมาชิก	-การอบรม -การให้คำปรึกษา แนะนำ	-คณะกรรมการ สวัสดิการชุมชนและ สมาชิก -ชุมชนที่ประสบ ปัญหาาระบบ	กรมพัฒนาสังคม และสวัสดิการ

เป้าประสงค์	มาตรการ	โครงการ	วัตถุประสงค์	แนวทางการดำเนินงาน	กลุ่มเป้าหมาย	หน่วยงาน
A5) ความเป็นอยู่ มั่นคง	1. การสร้างที่อยู่ อาศัยที่มั่นคง สำหรับชุมชนที่ยัง ประสบปัญหา เรื่องที่อยู่อาศัย มั่นคงและผู้ที่ยัง ช่วยเหลือตนเอง ไม่ได้	การจัดทำบ้านสงเคราะห์ สำหรับกลุ่มผู้มีรายได้น้อย	เพื่อสร้างบ้านสงเคราะห์ ให้กับกลุ่มผู้มีรายได้น้อยให้มี ที่อยู่อาศัยและความเป็นอยู่ ที่มั่นคง	-การสร้างบ้านสงเคราะห์ -การจัดตั้งกองทุนเพื่อ สนับสนุนชุมชนที่พึ่งพา ตนเองได้ในการสร้างบ้าน ซึ่งระดมทุนในชุมชนและ สมทบจากหน่วยงาน	ชุมชนที่ประสบ ปัญหาในเรื่องการ ขาดที่อยู่อาศัยมั่นคง	-การเคหะแห่งชาติ -สถาบันพัฒนา องค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)
	2. การสนับสนุน ให้กับชุมชนที่ สามารถพึ่งพา ตนเองได้ แต่ยัง ขาดปัจจัยสำคัญ เพื่อการอยู่อาศัย	การจัดทำ และจัดสรรที่ดิน วัสดุ อุปกรณ์การก่อสร้างรวมทั้ง ระบบสาธารณูปโภคหรือบริการ อื่น ๆ ที่จำเป็นต่อการอยู่อาศัย	เพื่อสนับสนุนการจัดหาวัสดุ อุปกรณ์ ทรัพยากรที่มีความ จำเป็นต่อการอยู่อาศัย โดยเฉพาะที่ดิน รวมทั้งระบบ สาธารณูปโภคหรือบริการอื่น ๆ ที่จำเป็น เพื่อให้มีสภาพ การ อยู่อาศัยที่ดีขึ้น	-การประสานการจัดหาที่ดิน เพื่อการอยู่อาศัย -หนุนเสริมโครงการบ้าน มั่นคงโดยการจัด สภาพแวดล้อมในการอยู่ อาศัยและสิ่งอำนวยความสะดวก สะดวกให้มีความเหมาะสม	ชุมชนที่มีความ เข้มแข็ง	-การเคหะแห่งชาติ -สถาบันพัฒนา องค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)
B1) ชุมชน วิถี พอเพียง	1. ส่งเสริมการ จัดการชุมชนตาม แนวเศรษฐกิจ พอเพียง	เสริมสร้างวิถีมั่นคงด้วยชุมชน พอเพียง	เพื่อส่งเสริมให้ชุมชนนำ แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียงมาปรับใช้ในการ ดำรงชีวิต และแก้ไขปัญหา	-การนำเศรษฐกิจพอเพียง มาประยุกต์ใช้เป็นแนวทาง ในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับบุคคลไปจนถึง	ชุมชนที่ยังประสบ ปัญหาความยากจน และขาดการนำ แนวทางเศรษฐกิจ	สำนักงาน ปลัดกระทรวง การ พัฒนาสังคมและ ความมั่นคงของ

		การเกษตรวิถีพอเพียงบน พื้นฐานภูมิปัญญาชุมชน	เพื่อส่งเสริมการนำเกษตร ทฤษฎีใหม่มาใช้ในการ ประกอบอาชีพ	การประสานงานและ ส่งเสริมให้ชุมชนเปลี่ยนวิถี การประกอบอาชีพ เกษตรกรรมมาใช้รูปแบบ ของชุมชนเกษตรอินทรีย์	ชุมชนที่ยังประสบ ปัญหาความยากจน และขาดการนำ แนวทางเศรษฐกิจ พอเพียงมาใช้	สำนักงาน ปลัดกระทรวง การ พัฒนาสังคมและ ความมั่นคงของ มนุษย์
เป้าประสงค์	มาตรการ	โครงการ	วัตถุประสงค์	แนวทางการดำเนินงาน	กลุ่มเป้าหมาย	หน่วยงาน
	2. ส่งเสริมชุมชน อยู่เย็นเป็นสุขตาม แนวเศรษฐกิจ พอเพียง	การพัฒนาทักษะในการพัฒนา ชุมชนตามแนวทางเศรษฐกิจ พอเพียง	เพื่อเสริมสร้างทักษะและการ ประยุกต์ใช้แนวคิดปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียงมาพัฒนา ชุมชนให้เกิดความเข้มแข็ง และยั่งยืน	-การอบรมเชิงปฏิบัติการ -การให้คำปรึกษาแนะนำ ผลักดันให้นำแนวทาง เศรษฐกิจพอเพียงมาบรรจุ ในแผนชุมชน	ชุมชนที่ยังประสบ ปัญหาความยากจน และขาดการนำ แนวทางเศรษฐกิจ พอเพียงมาใช้	สำนักงาน ปลัดกระทรวง การ พัฒนาสังคมและ ความมั่นคงของ มนุษย์
		การถ่ายทอดประสบการณ์การ ใช้เศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักใน การพัฒนาของหมู่บ้านต้นแบบ สู่หมู่บ้านอื่น	เพื่อเป็นการขยายผล ความสำเร็จการใช้แนวคิด ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงใน การพัฒนาชุมชนไปยัง หมู่บ้านและชุมชนอื่นให้เกิด การพัฒนาอย่างต่อเนื่องและ ยั่งยืน	-การศึกษาดูงาน -การจัดเวทีแลกเปลี่ยน เรียนรู้	ชุมชนที่ยังประสบ ปัญหาความยากจน และ ขาดการนำ แนวทางเศรษฐกิจ พอเพียงมาใช้	สำนักงาน ปลัดกระทรวง การ พัฒนาสังคมและ ความมั่นคงของ มนุษย์
B2) เครือข่ายการ พัฒนาและองค์กร ชุมชนเข้มแข็ง	1. ส่งเสริมการ พัฒนารูปแบบ และกลไกการ	การผสมผสานและขยายภาคี เครือข่ายในการพัฒนาชุมชน	เพื่อการสร้างความร่วมมือใน การแก้ไขปัญหาและพัฒนา ชุมชน	-การจัดตั้งเครือข่ายและ องค์กรชุมชน -การพัฒนาขีด	ชุมชนที่มีความ เข้มแข็ง	สถาบันพัฒนา องค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)

				การทำงานแบบมีส่วนร่วม -การจัดเวทีให้มีการแลกเปลี่ยน และประชุมระหว่างองค์กรชุมชนที่อยู่ในพื้นที่เดียวกัน -การสร้างจิตอาสาพัฒนาในระดับชุมชน		
เป้าประสงค์	มาตรการ	โครงการ	วัตถุประสงค์	แนวทางการดำเนินงาน	กลุ่มเป้าหมาย	หน่วยงาน
	2. การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่เครือข่ายและองค์กรชุมชนเพื่อสร้างพลังในการเกื้อกูลและพัฒนาชุมชน	การนำแนวคิดและวิธีการจัดการชุมชนที่ประสบผลสำเร็จไปพัฒนาและประยุกต์ใช้ให้เข้ากับบริบทชุมชนของตนเอง	เพื่อเป็นการถ่ายทอดประสบการณ์และขยายผลความสำเร็จไปยังชุมชนอื่นเพื่อการพัฒนาชุมชนและสังคม	การถ่ายทอดบทเรียนและการทดลองปฏิบัติการ	ชุมชนที่ยังประสบปัญหาการสร้างเครือข่ายการพัฒนาและองค์กรชุมชนที่เข้มแข็ง	สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)
B3) ความรับผิดชอบต่อสังคมบนฐานการมีส่วนร่วม	1. การปลูกจิตสำนึกร่วมรับผิดชอบต่อสังคม	การส่งเสริมบทบาทผู้มีส่วนได้ส่วนเสียร่วมรับผิดชอบต่อชุมชนและสังคมในทุกระดับ	เพื่อให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบต่อชุมชนและสังคม	-การสร้างผู้นำรุ่นใหม่ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ รวมทั้งผู้นำกลุ่มเฉพาะ เช่น กลุ่มเยาวชนสตรี ผู้สูงอายุ เป็นต้น ให้มี	ชุมชนที่มีความเข้มแข็ง	-สำนักงานปลัดกระทรวง การพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

				-การบ่มเพาะผู้นำให้มีความ รับผิดชอบต่อสังคม -การให้รางวัล และคัดเลือก ผู้นำคนรุ่นใหม่ที่มีความ รับผิดชอบต่อสังคม		-สำนักงานกิจการ สตรีและสถาบัน ครอบครัว -สำนักงานส่งเสริม สวัสดิภาพและ พิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส และ ผู้สูงอายุ
	2. การเชื่อมโยง CSR ภาครัฐกิจสู่ ภาคประชาชน	การประยุกต์ใช้หลัก ความ รับผิดชอบต่อสังคมเพื่อการ พัฒนาชุมชน	เพื่อให้ชุมชนเกิดความ ตระหนักและมีจิตสำนึกร่วม รับผิดชอบต่อสังคม	-การผลักดันให้ภาคเอกชน เข้ามามีส่วนร่วมในการสร้าง ชุมชนให้มีความเข้มแข็ง หรือเชื่อมโยงภาคเอกชน เข้ามาช่วยเหลือสนับสนุน	ชุมชนที่มีความ เข้มแข็ง	สำนักงาน ปลัดกระทรวง การ พัฒนาสังคมและ ความมั่นคงของ มนุษย์

เป้าประสงค์	มาตรการ	โครงการ	วัตถุประสงค์	แนวทางการดำเนินงาน	กลุ่มเป้าหมาย	หน่วยงาน
				การพัฒนาสังคมในระดับ ชุมชนให้มีความเข้มแข็ง -การคัดเลือกและให้รางวัล เชิดชูเกียรติภาคเอกชนที่ สนับสนุนการสร้าง รับผิดชอบต่อสังคม		

B4) ความพึงพอใจในการใช้ชีวิต	1. การพัฒนาและเสริมสร้างมาตรฐานคุณภาพชีวิตของประชาชน	การศึกษาสำรวจ วิเคราะห์วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชน	เพื่อทราบถึงวิถีชีวิต สภาพความเป็นอยู่ และคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน	-การสำรวจชุมชน	-ชุมชนที่มีความเข้มแข็ง -ชุมชนที่ยังประสบปัญหาความคาดหวังในการใช้ชีวิต	สำนักงานปลัดกระทรวง การพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
		การพัฒนาดัชนีตัวชี้วัดความสุขและการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ระดับชุมชน	เพื่อกำหนด และจัดทำเป็นเกณฑ์ในการชี้วัดระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน	-การวิจัยและพัฒนา	ชุมชนที่มีความเข้มแข็ง	สำนักงานปลัดกระทรวง การพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
	2. การเสริมสร้างขีดความสามารถการบริหารทุนชุมชน	การเพิ่มขีดความสามารถและทักษะในการบริหารทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรมและทุนมนุษย์ให้มีประสิทธิภาพ	เพื่อให้ชุมชนมีขีดความสามารถในการบริหารทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรมและ ทุนมนุษย์	-การอบรมเชิงปฏิบัติการ -การทำ pilot Study	ชุมชนที่ยังประสบปัญหาด้านการขาดความคาดหวังในการใช้ชีวิต	-สำนักงานปลัดกระทรวง การพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

เป้าประสงค์	มาตรการ	โครงการ	วัตถุประสงค์	แนวทางการดำเนินงาน	กลุ่มเป้าหมาย	หน่วยงาน
C1) ระบบการเงินชุมชนเข้มแข็ง	1. พัฒนาระบบการเงินชุมชนให้เข้มแข็ง	การพัฒนาระบบการเงินชุมชนด้วยเทคนิคต่าง ๆ	เพื่อเสริมสร้างระบบการเงินชุมชนให้มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล	-การอบรมให้ความรู้เทคนิคด้านการจัดทำบัญชี การบริหารการเงิน การ	ชุมชนที่มีความเข้มแข็ง	สำนักงานปลัดกระทรวง การพัฒนาสังคมและ

				-การให้คำปรึกษา แนะนำ		สถาบันพัฒนา องค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)
		ส่งเสริมการดำเนิน กิจกรรมของสถาบันการ จัดการเงินทุนชุมชนด้วย หลักธรรมาภิบาล	เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของสถาบันการจัดการ เงินทุนของชุมชนมีความ โปร่งใส ตรวจสอบได้เพื่อการ สร้าง ความน่าเชื่อถือและ สร้างความไว้วางใจ	-การจัดทำแผนแม่บทการ ดำเนินงานของสถาบันการ จัดการเงินทุน การสอดแทรกกิจกรรมเพื่อ รณรงค์การทุจริตคอร์รัปชั่น -การให้รางวัลกับบุคคลที่มี ธรรมาภิบาลในการทำงาน	-ชุมชนที่ยังประสบ ปัญหาด้านระบบ การเงิน	สำนักงาน ปลัดกระทรวง การ พัฒนาสังคมและ ความมั่นคงของ มนุษย์ สถาบันพัฒนา องค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)
	2. เสริมสร้าง ข้อตกลงร่วมกันใน ระบบการเงินชุมชน ให้มีประสิทธิภาพ	การจัดทำกฎ กติกา การเงินระดับชุมชน	เพื่อเป็นแนวทางในการยึดถือ และพึงปฏิบัติตามร่วมกัน	-การจัดทำมาตรฐาน การ บริหารและระบบการเงินใน ชุมชน	ชุมชนที่ยังประสบ ปัญหาด้านระบบ การเงินชุมชน	สถาบันพัฒนา องค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)

เป้าประสงค์	มาตรการ	โครงการ	วัตถุประสงค์	แนวทางการดำเนินงาน	กลุ่มเป้าหมาย	หน่วยงาน
-------------	---------	---------	--------------	--------------------	---------------	----------

		การพัฒนาระบบการตรวจสอบระบบการเงินชุมชนด้วยมาตรการของชุมชน	เพื่อให้ชุมชนสามารถกำหนดรูปแบบ วิธีการตรวจสอบระบบการเงินชุมชนได้ด้วยตนเอง	-การอบรมเชิงปฏิบัติการ -การจัดตั้งและพัฒนากลไกในการตรวจสอบและส่งเสริมให้มีการตรวจสอบเกิดขึ้น	-ชุมชนที่มีความเข้มแข็ง	สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)
C2) กฎหมายที่เอื้ออำนวยต่อการจัดสรรทรัพยากร	1. การผลักดันการปฏิรูปกฎหมายด้านที่ดินเพื่อแก้ปัญหาความยากจนและสร้างความมั่นคงของมนุษย์	ส่งเสริมการจัดทำแผนแม่บทการปฏิรูปที่ดินโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	เพื่อส่งเสริมให้เกิดการปฏิรูปที่ดินโดยชุมชนทั้งระบบเพื่อให้ชุมชนพึ่งตนเองได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน	-การประสานงาน -การจัดทำแผนแม่บท การปฏิรูปที่ดิน	ชุมชนที่ยังประสบปัญหาการขาดโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากร	สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
		ส่งเสริมกระบวนการปฏิรูปที่ดินโดยชุมชน	เปิดโอกาสให้ชุมชนสามารถเป็นผู้กำหนดรูปแบบการใช้ประโยชน์จากที่ดิน	-การประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง -การทำข้อตกลงร่วมกันกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง -การให้คำปรึกษา แนะนำ	ชุมชนที่ยังประสบปัญหาการขาดโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากร	สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
		การศึกษา วิเคราะห์กฎหมาย รวมถึงนโยบายที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะที่ดินทำกิน	เพื่อทำความรู้ ความเข้าใจ และรู้เท่าทันข้อกฎหมายที่เป็นประโยชน์ และข้อกฎหมายที่ขัดประโยชน์ในการจัดสรรทรัพยากรอย่างเป็นธรรม	-การศึกษา และวิเคราะห์กฎหมาย -การจัดทำข้อเสนอพิจารณาร่างแก้ไขข้อกฎหมาย	ชุมชนที่ยังประสบปัญหาการขาดโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากร	สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

--	--	--	--	--	--	--

เป้าประสงค์	มาตรการ	โครงการ	วัตถุประสงค์	แนวทางการดำเนินงาน	กลุ่มเป้าหมาย	หน่วยงาน
	2. การบริหารจัดการการจัดสรรและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร	การเสริมสร้างธรรมาภิบาลในการจัดการและครอบครองที่ดิน	เพื่อให้การกำกับดูแลและการจัดการครอบครองที่ดิน มีความเรียบร้อย ลดความขัดแย้งในเรื่องผลประโยชน์ โดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างจริงจัง	-การสำรวจ และรวบรวมข้อมูลการใช้ประโยชน์ จากที่ดินทั่วประเทศ -การจัดทำแผนแม่บทในการจัดสรรและการครอบครองที่ดิน	ชุมชนที่ยังประสบปัญหาการขาดโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากร	สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
		การจัดสรรสิทธิการใช้ประโยชน์ที่ดิน และการบริหารการใช้ที่ดินเพื่อ ผู้เดือดร้อน	เพื่อให้สิทธิแก่ชุมชนในการใช้ประโยชน์จากที่ดินเพื่อทำกิน	-การประสานและจัดสรรที่ดินให้กลุ่มผู้เดือดร้อน -การผลักดันให้เกิดการรับรองสิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ	- ชุมชนที่ยังประสบปัญหาการขาดโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากร และกลุ่มผู้เดือดร้อน ไม่มีที่ดินทำกิน -ชุมชนที่มีความเข้มแข็ง	สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)
C3) วิธีคิดและวิธีการทำงานที่ชัดเจนบนฐานความไว้วางใจ	1. เสริมสร้างการวางกรอบและทิศทางการทำงานอย่างชัดเจน	การส่งเสริมการจัดทำแผนชุมชนสู่การปฏิบัติ	เพื่อให้ชุมชนมีแนวทางในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม	-การถ่ายทอดความรู้และจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ -การส่งเสริมให้มีการจัดทำแผนชุมชน	ชุมชนที่ยังประสบปัญหาการขาดวิธีคิดและวิธีการทำงานที่ชัดเจนบนฐานความไว้วางใจ เชื่อใจ	สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)
		การส่งเสริมและสนับสนุน	เพื่อขยายแนวทางการแก้ไข	-การจัดเวทีแลกเปลี่ยน	ชุมชนที่มีความเข้มแข็ง	สถาบันพัฒนา

--	--	--	--	--	--	--

เป้าประสงค์	มาตรการ	โครงการ	วัตถุประสงค์	แนวทางการดำเนินงาน	กลุ่มเป้าหมาย	หน่วยงาน
	2. พัฒนาวิธีคิดวิเคราะห์ กำหนดทางเลือกของชุมชนด้วยชุมชน	เสริมสร้างกระบวนการคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบผ่านการจัดเวทีสาธารณะ	เพื่อเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการคิดและหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาของชุมชนได้ด้วยตนเอง	-การจัดเวทีและเปิดพื้นที่สาธารณะในการแสดงออกทางความคิดเห็น -การเสริมสร้างทักษะการคิดเชิงระบบ	-ชุมชนที่ไม่มีความเข้มแข็ง	สำนักงานปลัดกระทรวง การพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
C4) ระบบสนับสนุนความยั่งยืนและลดความเสี่ยง	1. พัฒนาระบบเฝ้าระวังชุมชน	ส่งเสริมระบบการติดตามความเสี่ยง	เพื่อให้เกิดการนำผลจากการปฏิบัติงานในส่วนต่าง ๆ มาทำการวิเคราะห์ และทบทวนการปฏิบัติงานเพื่อส่งสัญญาณความเสี่ยง	-การพัฒนาระบบการติดตามความเสี่ยง -การจัดทำรายงานสถานการณ์ความเสี่ยง ทางสังคม	ชุมชนที่ยังประสบปัญหาด้านความเสี่ยงใน การพัฒนาชุมชน	สำนักงานปลัดกระทรวง การพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
		ส่งเสริมการจัดทำแผนการบริหารความเสี่ยงชุมชน	เพื่อป้องกันความเสี่ยงและโอกาสผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้นได้กับชุมชน	การบริหารความเสี่ยง	ชุมชนที่มีความเข้มแข็ง	สำนักงานปลัดกระทรวง การพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

	2. การเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนในการบริหารความเสี่ยง	การเพิ่มขีดความสามารถในการบริหารความเสี่ยงของชุมชน โดยเฉพาะความเสี่ยงทางสังคม	เพื่อเพิ่มศักยภาพของชุมชนในการบริหารความเสี่ยง โดยเฉพาะความเสี่ยงทางด้านสังคม	-การอบรมเชิงปฏิบัติการ -การสร้างศักยภาพของชุมชนในการบริหาร ความเสี่ยง (Capacity Building)	ชุมชนที่ยังประสบปัญหา ด้านความเสี่ยงในการพัฒนาชุมชน	สำนักงาน ปลัดกระทรวง การพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
--	---	---	---	--	---	--

เป้าประสงค์	มาตรการ	โครงการ	วัตถุประสงค์	แนวทางการดำเนินงาน	กลุ่มเป้าหมาย	หน่วยงาน
D1) ทรัพยากรมนุษย์และผู้นำการเปลี่ยนแปลง	1. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และพัฒนาขีดความสามารถผู้นำสู่ชุมชนเป็นสุขยั่งยืน	การพัฒนาศักยภาพ เสริมสร้างความเป็นผู้นำ การเปลี่ยนแปลงให้แก่ผู้นำในระดับต่าง ๆ อย่างองค์รวม	เพื่อเสริมสร้างความรู้ ทักษะให้เกิดการปรับเปลี่ยนวิธีคิด พฤติกรรม รวมทั้งภาวะความเป็นผู้นำที่มุ่งไปสู่ภาวะผู้นำ การเปลี่ยนแปลง เพื่อเพิ่มประสิทธิผลในการพัฒนาชุมชน	-การอบรม -การจำลองสถานการณ์เพื่อทดสอบทักษะการเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง	-ชุมชนที่ยังขาดผู้นำที่มีความเข้มแข็ง -ผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่มองค์กร เครือข่ายเจ้าหน้าที่ภาคีภาครัฐ ภาคเอกชน	สำนักงาน ปลัดกระทรวง การพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
	2. การพัฒนาบุคลากรของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์	การบ่มเพาะนักพัฒนาปฏิบัติการสังคม	เพื่อการพัฒนาทักษะของบุคลากรของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ในการทำงาน	-การอบรม -การเพิ่มขีดความสามารถและทักษะในการทำงานพัฒนาสังคมร่วมกับชุมชนและกลุ่มคนได้	บุคลากรของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ในส่วนภูมิภาค	สำนักงาน ปลัดกระทรวง การพัฒนาสังคมและ

				-เสริมสร้างเทคนิคและเครื่องมือ การทำงานร่วมกับชุมชนและ เทคนิคการพัฒนาสังคมใน รูปแบบใหม่ ๆ		
		เตรียมความพร้อมผู้นำ รุ่น ใหม่สู่การพัฒนาชุมชน อย่างต่อเนื่อง	เพื่อการค้นหาและพัฒนาผู้นำ การเปลี่ยนแปลงรุ่นใหม่ให้มี ทักษะพร้อมรับการทำงาน พัฒนาชุมชน	-การจัดกิจกรรมในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อค้นหาผู้นำการ เปลี่ยนแปลงรุ่นใหม่	-ผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่ม องค์กร เครือข่าย เจ้าหน้าที่ภาครัฐ ภาคเอกชน	สำนักงาน ปลัดกระทรวง การพัฒนา สังคมและ ความมั่นคง ของมนุษย์

เป้าประสงค์	มาตรการ	โครงการ	วัตถุประสงค์	แนวทางการดำเนินงาน	กลุ่มเป้าหมาย	หน่วยงาน
D2) ระบบ สารสนเทศช่วย สนับสนุนการ ตัดสินใจ	1. การบริหารจัดการ ระบบสารสนเทศ ชุมชนเพื่อยกระดับ การพัฒนาสังคม	การเพิ่มขีด ความสามารถ บริหารจัดการข้อมูล เพื่อการพัฒนาสังคม	การเชื่อมต่อสารสนเทศที่มี อยู่และการใช้ประโยชน์จาก ฐานข้อมูลที่มีอยู่เพื่อจัดทำ เป็นสารสนเทศในด้านการ พัฒนาสังคมและความมั่นคง ของมนุษย์	-การวางระบบสารสนเทศ เตือนภัย	ชุมชนที่ยังประสบ ปัญหาด้านระบบ สารสนเทศช่วย สนับสนุนการตัดสินใจ	สำนักงานปลัดกระทรวง การพัฒนาสังคมและ ความมั่นคงของมนุษย์ สถาบันพัฒนาองค์กร ชุมชน (องค์การมหาชน)
	2. ส่งเสริมการนำ	สนับสนุนการ	เพื่อยกระดับการบริหาร	-การจัดทำระบบสารสนเทศ	ชุมชนที่ยังประสบ	สำนักงานปลัดกระทรวง

--	--	--	--	--	--	--

เป้าประสงค์	มาตรการ	โครงการ	วัตถุประสงค์	แนวทางการดำเนินงาน	กลุ่มเป้าหมาย	หน่วยงาน
		การส่งเสริมการพัฒนาตัวชี้วัดให้ครอบคลุมทุกมิติในระดับพื้นที่	เพื่อกำหนด และจัดทำเป็นเกณฑ์ในการชี้วัดถึงการมีระดับของการพัฒนาชุมชนและนำมาจัดทำเป็นฐานข้อมูลเพื่อประกอบการ	-การวิจัย -ออกแบบและพัฒนาระบบฐานข้อมูล	ชุมชนที่มีความเข้มแข็ง	สำนักงาน ปลัดกระทรวง การ พัฒนาสังคมและ ความมั่นคงของ

D3) องค์ความรู้ และร่วมกัน แลกเปลี่ยนเรียนรู้	1. การพัฒนา กลไก การจัดการ ความรู้เพื่อการ พึ่งพาตนเอง	การพัฒนาศักยภาพ ของชุมชนในการ พึ่งตนเองจากการ ถอดบทเรียนจาก ประสบการณ์เพื่อ จัดการความรู้ตาม บริบทของชุมชน	เพื่อเสริมสร้างการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ในการพึ่งตนเองของชุมชน	การถ่ายทอดประสบการณ์ และบทเรียนไปสู่ชุมชนที่ไม่มี ความเข้มแข็ง	ชุมชนที่ประสบปัญหา ด้านกระบวนการ เรียนรู้	สำนักงาน ปลัดกระทรวง การ พัฒนาสังคมและ ความมั่นคงของ มนุษย์
		การจัดประชุม วิชาการเรื่องของ การแก้ไขปัญหา ความยากจนและ การสร้างความเป็น ธรรมในสังคม	เพื่อรวบรวมองค์ความรู้และ แลกเปลี่ยนองค์ความรู้เพื่อ ต่อ ยอดองค์ความรู้ใหม่	การจัดประชุมวิชาการ	ชุมชนที่ประสบปัญหา ด้านกระบวนการ เรียนรู้	สำนักงาน ปลัดกระทรวง การ พัฒนาสังคมและ ความมั่นคงของ มนุษย์
	2. ส่งเสริมการ บริหารจัดการ ความรู้ของชุมชน	การพัฒนาและจัดตั้ง ศูนย์เรียนรู้เพื่อ รวบรวมและ เผยแพร่องค์ความรู้ ของชุมชน	เพื่อการรวบรวมและยกระดับองค์ ความรู้ของชุมชนให้เกิดการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชน	-การจัดทำ Web block เรื่อง การจัดการความรู้เพื่อให้ ชุมชนเข้าถึงได้ -	ชุมชนที่มีความ เข้มแข็ง	สำนักงาน ปลัดกระทรวง การ พัฒนาสังคมและ ความมั่นคงของ มนุษย์

เป้าประสงค์	มาตรการ	โครงการ	วัตถุประสงค์	แนวทางการดำเนินงาน	กลุ่มเป้าหมาย	หน่วยงาน
-------------	---------	---------	--------------	--------------------	---------------	----------

		การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ระหว่างชุมชน	เพื่อให้เกิดแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์จากการทำงาน	การจัดให้มีชุมชน นักปฏิบัติการ (Community of practice : Cop) ในระดับพื้นที่ จังหวัด และภาค	ชุมชนที่มีความเข้มแข็ง	สำนักงาน ปลัดกระทรวง การ พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
D4) วิจัยและพัฒนานวัตกรรมสังคม	1. การพัฒนากลไกการทำงานวิจัย	การเสริมสร้างนักวิจัยชุมชน เพื่อต่อยอดองค์ความรู้การพัฒนาชุมชนอย่างสร้างสรรค์	เพื่อส่งเสริมให้มีโครงการวิจัยในระดับชุมชนโดยนักวิจัยในชุมชน	-การวิจัย -การสนับสนุนองค์ความรู้ -การประกวดนวัตกรรมทางสังคม ที่เน้นการแก้ไขปัญหาความยากจนและสร้างความเป็นธรรมที่มีชุมชนเป็นฐาน	ชุมชนที่มีความเข้มแข็ง	สำนักงาน ปลัดกระทรวง การ พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
		การส่งเสริมเครือข่ายงานวิจัย	เพื่อการประสานและสร้างความร่วมมือในการทำงานวิจัย ร่วมกับสถาบันการศึกษาให้มีสถาบันการวิจัยทางสังคมเพื่อการพัฒนาสังคม	-การประสานและสร้างความร่วมมือทางการวิจัย -การสนับสนุนจัดตั้งสถาบันวิจัยทางสังคม -การสนับสนุนองค์ความรู้ -การสนับสนุนงบประมาณในการทำวิจัย	-ชุมชนที่มีความเข้มแข็ง -สถาบันการศึกษา -กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์	สำนักงาน ปลัดกระทรวง การ พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
	2. ส่งเสริมและพัฒนาความรู้ใหม่เพื่อสร้างนวัตกรรม	การถ่ายทอดบทเรียนจากประสบการณ์งานวิจัยชุมชน ต้นแบบสู่การพัฒนาชุมชน	เพื่อส่งเสริมให้เกิดการต่อยอดองค์ความรู้ที่ได้มาจากการนำผลการวิจัยมาใช้ในการพัฒนาชุมชน	การถอดบทเรียนนวัตกรรมทางสังคมจากต่างประเทศ	ชุมชนที่มีความเข้มแข็ง	สำนักงาน ปลัดกระทรวง การ พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

--	--	--	--	--	--	--

เป้าประสงค์	มาตรการ	โครงการ	วัตถุประสงค์	แนวทางการดำเนินงาน	กลุ่มเป้าหมาย	หน่วยงาน
		ส่งเสริมและสนับสนุนการทำวิจัยชุมชน	เพื่อส่งเสริมให้เกิดการใช้งานวิจัยเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน	การวิจัย	ชุมชนที่มีความเข้มแข็ง	สำนักงาน ปลัดกระทรวง การพัฒนาสังคม และความมั่นคง ของมนุษย์
D5) สื่อสารเพื่อการพัฒนาอย่างเข้าใจ	1. สร้างกระบวนการสื่อสารชุมชนให้มีความเข้มแข็ง เพื่อขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงสังคม	การพัฒนาระบบและปรับปรุงการสื่อสารแบบ มีส่วนร่วม	เพื่อการพัฒนาและประสานช่องทางการสื่อสารให้เกิดกระบวนการไหลเวียนข้อมูล เกิดการกระจายข้อมูล และการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารได้อย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกัน	การออกแบบและพัฒนากระบวนการสื่อสารแบบ มีส่วนร่วม	ชุมชนที่มีความเข้มแข็ง	สำนักงาน ปลัดกระทรวง การพัฒนาสังคม และความมั่นคง ของมนุษย์
	2. การพัฒนาสื่อท้องถิ่น	การบ่มเพาะอาสาสมัครนักข่าวท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาสังคม	เพื่อกระตุ้นให้เกิดการสื่อสารสาธารณะ	การจัดกิจกรรมอาสาสมัครนักข่าวท้องถิ่น	ชุมชนที่มีความเข้มแข็ง	สำนักงาน ปลัดกระทรวง การพัฒนาสังคม และความมั่นคง ของมนุษย์
		การผลิตสารและสร้างความเข้าใจในการพัฒนาเพื่อให้	เพื่อเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจ รวมทั้งทักษะใน	การอบรมเชิงปฏิบัติการ	ชุมชนที่ประสบปัญหาด้านการสื่อสารชุมชน	สำนักงาน ปลัดกระทรวง

--	--	--	--	--	--	--

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย

ในการศึกษาวิจัยชุดโครงการเรื่องการศึกษาเพื่อพัฒนานโยบายและกลไกการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคมนั้น ควรมีกลยุทธ์ในการดำเนินการ ดังนี้

1.1 กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ควรปรับบทบาทจาก การสงเคราะห์เป็นลักษณะเชิงรุกเป็นกระบวนการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ควรมีการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับภูมิภาค และระดับส่วนกลางและระดับท้องถิ่น

1.2 ในการดำเนินงานยังมีข้อจำกัดด้านบุคลากรที่ไม่เพียงพอทั้งเชิงปริมาณ ด้านทักษะการปฏิบัติงานค่อนข้างมากจำเป็นต้องพัฒนาทักษะและเพิ่มบุคคลกรในการปฏิบัติหรือเป็นลักษณะอาสาสมัคร (Volunteer) โดยเฉพาะองค์กรอิสระ

1.3 ควรกำหนดวาระปฏิบัติ (Agenda) ในระดับชาติในเรื่องประเด็นสำคัญเกี่ยวกับความเสมอภาคและความเป็นธรรมที่เป็นปัญหาวิกฤติในเรื่องดังกล่าวเพื่อผลักดัน โดยมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและฝ่ายการเมืองรับผิดชอบเป็นวาระแห่งชาติ

1.4 ข้อเสนอส่วนหนึ่งเชิงนโยบายและยุทธศาสตร์ คู่มือ ต้องนำไปผนวกใน ส่วนหนึ่งภารกิจของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ โดยการทบทวน แผนยุทธศาสตร์ การอบรม และการพัฒนาบุคลากร

2. ข้อเสนอแนะในเชิงปฏิบัติ

นอกจากนี้ การนํานโยบายและกลไกการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรม ในสังคมควรมีการวางแผนงานกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์จากผลการวิจัย ดังนี้

2.1 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องภายในกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ควรนำผลที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้ที่มีความสอดคล้องกับภารกิจหน้าที่และนำองค์ความรู้หรือเครื่องมือในการนำไปปฏิบัติงานปรับประยุกต์ใช้

2.2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องภายในกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคง ของมนุษย์ที่นำผลการวิจัยในครั้งนี้ไปใช้ อาจต้องปรับกลไกและรูปแบบการปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาในพื้นที่เมืองและพื้นที่ชนบท

2.3 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องภายในกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคง ของมนุษย์เมื่อนำผลการวิจัยในครั้งนี้ไปใช้ ควรมีการประสานงานเพื่อสร้างความเข้าใจใน การทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานส่วนกลางและหน่วยงานระดับจังหวัดที่จะนำไปสู่การปฏิบัติงานในระดับพื้นที่

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยในการวิจัยต่อเนื่อง

สำหรับการขยายผลไปสู่การดำเนินการวิจัยที่สามารถต่อยอดนั้น ควรมีแนวทางในการวิจัย ดังนี้

3.1 ควรมีการวิจัยเรื่องการศึกษาความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคม ในประเด็นอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการกิจหรือหน้าที่ของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ที่จะเป็นองค์ความรู้หรือเครื่องมือสำคัญที่จะเป็นกลไกในการนำไปปฏิบัติงานในเชิงพื้นที่ต่อไป

3.2 ควรมีการวิจัยในลักษณะเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เพื่อเป็นการ นำนโยบายและกลไกการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคมไปใช้ในระดับพื้นที่ อาจเป็นในลักษณะของโครงการนำร่อง (Pilot Project) หรือเป็นลักษณะของโครงการสำคัญ (Flagship Project) เพื่อให้เกิดผลในเชิงรูปธรรมที่จะนำไปสู่ประสิทธิภาพของการดำเนินงานต่อไป

3.3 ควรมีการวิจัยการศึกษาเพื่อพัฒนานโยบายและกลไกการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคม ดังนั้น จึงควรมีการกำกับ ติดตามผลการนำนโยบายและกลไกการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคมที่อาจเกิดข้อจำกัดในการปฏิบัติงาน รวมทั้งศึกษาหาผลกระทบที่จะเกิดขึ้น